

В. Винниченко

**Великий
секрет**

В.Винниченко

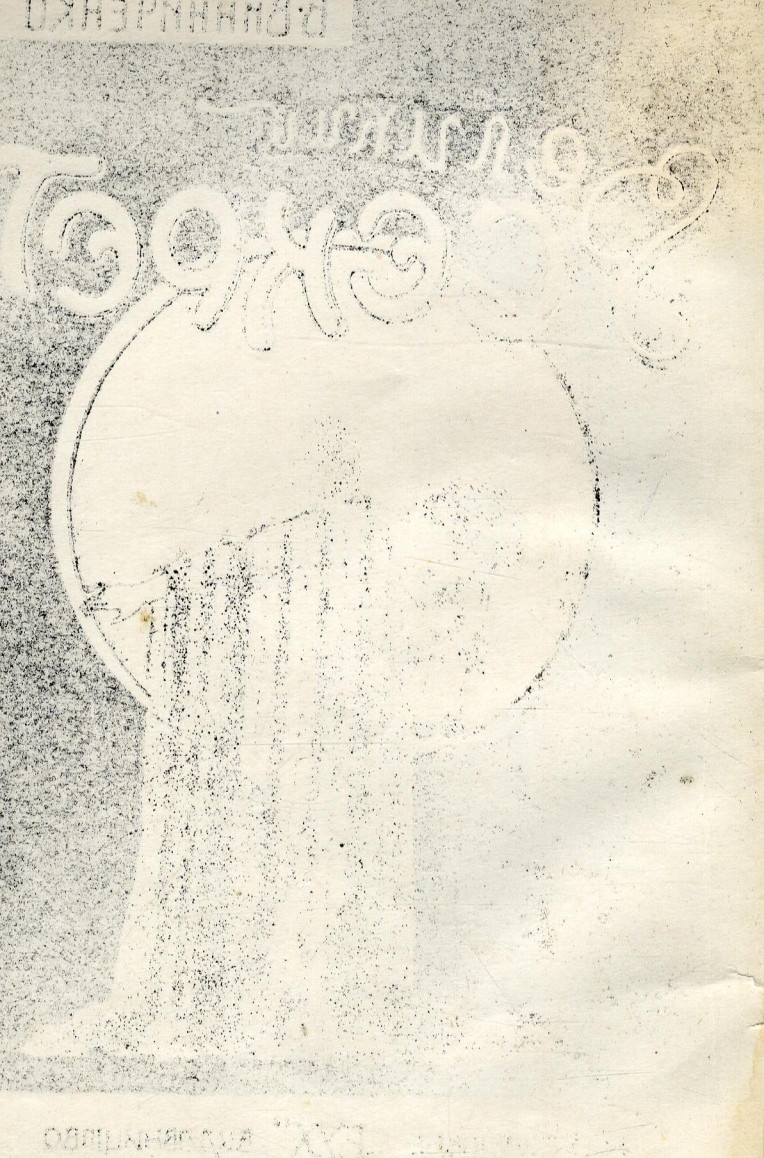
1756
великий

Секрет

45524

КООПЕРАТИВНЕ „РУХ“ ВИДАВНИЦТВО

Бібліографічний опис та шифри для
бібліотечних каталогів на цю книгу
вміщено в „Літописі Українського Дру-
ку“ та „Картковому репертуарі“ Укра-
їнської Книжкової Палати.

А 422

10

В. ВИННИЧЕНКО

ВЕЛИКИЙ СЕКРЕТ

КОМЕДИЯ НА 4 ДІЇ

~~45524~~

9756

За постановою Вищої Науково-Репертуарної Ради при відділі Мистецтв Головного управління НКО УСРР від 16/VIII—1928 р. № 4399 п'єсу до вистав дозволено

Мит. атт. 24.195507

КООПЕРАТИВНЕ РУХ ВИДАВНИЦТВО

15(2-44)5-664

В. ВИННИЧЕНКО

ТРЕСТ „ХАРКІВ - ДРУК“

:: ШКОЛА ДРУК. ::

:: :: ДІЛА :: ::

Укрголовліт 2028

Тираж 6000 Зам. 2475

Харків—1928

Львівська державна
наукова бібліотека

634

ДІЄВІ ОСОБИ

Франсуа Корнішон — фабрикант.

Анріета — його жінка.

Жакеліна — їхня дочка.

Лепеті — банкир.

Гайяр — кузен Лепеті.

Фор — журналіст.

Лемуан — нотар.

Медіум.

Слуга у Корнішона.

Увага для режисерів: Цілу п'єсу ставити
в сатиричному розумінні, особливо останню
картину.

ДІЯ ПЕРША

Салон у Корнішонів в кубістичному стилі. Ліворуч од глядача на передньому плані куточок, обставлений рослинами. Там фотель, канапка, столик. Коли там сидіти, то можна бути схованим од присутніх у салоні. Біля куточка—камін із різними прикрасами й фотографіями. Двері праворуч і ліворуч у покої, просто—до залі. З залі під час дії чується ввесь час бальова музика і, коли двері відчиняються, видно пари в танці.

В салоні Гайяр і Фор

Гайяр років 30, досить міцно збудований, але згорблений, незграбний. Тримається стиснено. Сидить у тихому пригніченні й задумі.

Фор такого ж віку, як і Гайяр, невеличкий, гостренький, улазливий, живжикуватий. Балакає з Гайяром з ніжною, робітничою поштивістю.—Алеж подумати собі: дев'ять років не бачились?! Га?! З самого ж, можна сказати, закінчення ліцею! Правда ж, Гайяре? Дев'ять років! Боже мій, боже мій, як час летить! І як летять прахом наші мрії! Пам'ятаєш: я мріяв бути дипломатом і женитися з американською міліонеркою. Хе-хе-хе! А ти—бути артистом і провадити життя богеми. А тепер? Я—богема, журналіст нещасний. А ти—завтрашній міліонер. Га? Але я щасливий, я щасливий, що ми зустрілись. Я завсігди знав, що тебе чекає велике майбутнє. Подумати собі тільки: двісті міліо-

нів спадщини! Жах бере. І вас тільки двоє спадкоємців: ти та кузен твій Лепеті? Нікого більше?

Гайяр невиразно киває головою, уникаючи погляду Фора.

Фор. Ой, смачненький шматочок на твою долю! Смачненький, смачненький! Але людині все мало, все мало. Ех, голубчику, не сумуй, ей-бо, не сумуй! Звичайно, Жакеліна—дівчина чудова, що й казати. Але ж, господи!—маючи сто мільйонів, якої дівчини не можна знайти. Та я тобі сотні, тисячі, мільйони кращих найду! Слово даю! Хочеш? Скажи тільки слово!

Гайяр ніяково й пригнічено посміхається. Не в тому річ, **Форе**...

Фор відразу згожуючись. Звичайно, звичайно, звичайно! Річ у коханні. Я розумію, я розумію, я розумію! Але чи напевне ж сьогодні мають бути заручини її з Лепеті? Гм! Правда, цей баль... Та й батько її досить виразно натякав мені, що сьогодні має статися якась велика подія.

Швидко входить зправа **Корнішон**—років 50, опецькуватий, череватий, лисий, з бородою лопатою, пукатими очима. Вигляд обурення.

Фор і Гайяр поштиво підводяться.

Корнішон когось шукаючи очима, побачивши Фора й Гайяра, небало. Що, спочиваєте від танців? А, пане Гайяре, доброго здоров'я. Як ся маєте?

Гайяр ніяково. Спасибі. Ми вже бачились сьогодні...

Корнішон. Правда? Тим краще. Сюди не заходила тільки що моя жінка чи панна Жакеліна?

Фор. Ні, пане Корнішоне, не було, не було, не було. Ми тут уже хвилин п'ять. З угодливою посмішкою показуючи на Гайяра. Зустрілись, знаєте, після дев'яти років розлуки. Для мене просто щасливий день сьогодні. Ми старі приятелі з паном Гайяром...

Корнішон неуважно. Так? Тим краще. Нну! Люто виходить до залі.

Фор. Що там сталося?! Лютий чогось старий Корнішон, як редактор. Чи не Жакеліна щось знову вчинила? Таємно. Знаєш, я тобі скажу, що по панні Жакеліні між іншим ніякої великої події непомітно. Абсолютно непомітно! Запевняю тебе! Правда, вона ультрамодерна дівчина. Схаменувшись. Ти вибач мені що я так про неї кажу. Себто, я хочу сказати, що вона дівчина цілком на рівні, навіть вище сучасного віку, забобонів у неї ніяких нема, погляди на шлюб у неї, так би мовити, цілком... гм, так би мовити, реалістичні, вичищені від того слинявого романтизму, що наші батьки ним нас напихали. Зідхаючи. Але, розуміється, кохання є кохання і ніякими модернізмами, коли воно є, не приб'єш його. А в неї, кажу тобі, абсолютно ні в чому не видно його до Лепеті. Я, знаєш, з професії журналіста, мушу спостерігати...

Входять зліва Анрієта і Жакеліна.

Анрієта невеличка, років 45, з великими, немов би раз у раз зляканими очима. Та чекай, Жакеліно, чекай же!

Жакеліна років 23, гарна, поставна, стрижена. Тримається з викликом і усміхом незалежності. Тягне матір під руку. Швидче, швидче! Ну, де він, ну?

Анрієта, шукаючи очима по кімнаті й побачивши Фора та Гайяра, що поштиво підводяться.

А, пане Форє... І ви, пане Гайяре? Дуже приємно. Давненько не бачила вас...

Гайяр ніяково. Я мав честь сьогодні вже вітати вас...

Анрієта. Ах, вибачте! Я така, знаєте, сьогодні заклопотана...

Жакеліна недбало хитає головою Гайярові і Форєві й смішливо пирскає від непорозуміння. Пане Форє, тата тут не було тільки що?

Фор. Бабув, був, був. Тільки що. Оце дві хвилини тому заходив і питався за вас. Вийшов до залі. Оце хвилинку тому назад.

Анрієта з досадою. Ах, господи! Не міг подождати. До залі, кажете?..

Фор. Так, до залі, до залі!

Жакеліна недбало хитнувши приятелям головою, знову хапає матір під руку й прожогом тягне її до залі. Швидче, швидче, швидче!

Фор, зиркаючи на Гайяра, що, видно, почуває себе стисненим. Чудова дівчина! І весела така! Тільки, вибач мені, серце, за те, що хочу тобі сказати... Ти сам знаєш, як я тебе глибоко ціную, шаную й люблю. І коли скажу щось, то просто з глибокої любови й пошани до тебе. Чого ти, як би тобі сказати, чого ти так несміливо тримаєшся з цими Корнішонами? Та й з самим Лепеті? Наче який бідний родич. Прости, ради бога, може, ці слова тобі неприємні? Але мене аж обурення бере за тебе, бачучи, як вони поводяться з тобою. Якась така вищість, навіть недбалість, чи погорда. Якого чорта, справді? Ти не гірше за Лепеті, чорт забірай! А що вже до Корнішонів, то й балакати нема чого. Подумаєш! Що ти не можеш двадцять таких салонів собі зробити? Озирається по хаті. Ач, якого ку-

бізму понавертали! Аж ув очі коле дивитися. І Лепеті теж я помітив. Просто не помічає тебе. А ти ж у сто раз кращий за його й фізично, і інтелектуально. Та я б на твоєму місці... Ех, маючи сто мільйонів, я б ще спитав Лепеті, чия буде Жакеліна. Правда Гайяре! І чого ти й перед нею так гнешся? Плювати, що вона має вже нареченого. Навіть жінку можна відбити, а наречену й потонути. Такий козак, як ти, такий мужній, дотепний, талановитий, оригінальний... Та куди ж тому Лепеті до тебе!

Гайяре понуро зітхає. Лепеті має свою лінію. В цьому вся річ.

Фор. Що значить, свою лінію? А ти не маєш?

Гайяре. Лепеті, розуміється, дрібненький чоловік. Але він вірить у себе і він простує хоч і помалу, але певно. А я... я кидаюсь на всі боки. Лепеті по своєму батькові дістав спадщину, купив собі невеличкий банк і має собі вірний, тихий процент. А я... я свою спадщину розкидав. Я, наприклад, заснував оту, може чув, консерваторію для сліпих...

Фор. Консерваторію для сліпих? Ні, не чув... Але ідея в кожному разі оригінальна. Ти завжди відзначався якоюсь такою... творчістю. Ну?

Гайяре. В мене був широчезний план. Насамперед, звичайно, це була високогуманна справа...

Фор. Ну, звичайно! Геніяльна просто!

Гайяре. Ну, а крім того з погляду мистецтва... А так само, розуміється, з фінансового... Справа могла стати відомою на весь світ.

Фор. Напевне! Вийма записну книжку. Ти дозволиш мені записати?

Гайяр. Та що тепер записувати. Провалилась вся справа. Поки сам вірив у неї, всі йшли за мною сліпо. Я, знаєш, коли сам вірю, то можу переконувати інших.

Фор. Здібність усіх геніїв, між іншим.

Гайяр. Ти питаєш, чого я гнуся. Не я гнуся, а несила гне. Ге, як би ти мене бачив тоді, як я силу мав! Ого! Посміхається, випростовується, весь міняється. Переді мною гнулися! Рачки повзали! І будь певен, що й я тримався не так. Не штука, братику, триматися королем, як почуваш на голові корону. Та не так на голові, як от тут! Сильно б'є в груди. Віри в себе треба! Віри до кінця! А тут... От і з тою справою: як тільки сам захитався, так і пішло все к чорту...

Фор. А чого ж ти захитався?

Гайяр. Не маю твердої лінії, от чого. От тоді дядько Дюрандо й прогнав мене від себе.

Фор з жахом. Прогнав?!

Гайяр. А сам же був досить відомим філантропом. Я ще більше заплутався. Ну, я взяв і вступив простим робітником на фабрику до дядька Дюрандо. Думав йому показати, що вмію робити. А дядько ще дужче розсердився. І що вже я потім ні робив, усе не міг догодити йому. Не можу намацати лінії! Дядько казав мені: „Ти, каже, людина старого віку“. І то правда! А дядько ж починав маленьким біржевим маклером. Приходячи в підняття. Подумай: став трохи не міліярдером! Думаєш, якась така особлива натура, геній, розум якийсь надзвичайний? Та хіба мало є людей у тисячу раз розумніших за дядька? А інші мільонери? Що вони кращі за нас з тобою? Розумніші, енергічніші, моральніші? Хе! Ти

кажеш: чого ти гнешся, ти, мовляв, такий і такий. Так, я й сам знаю, що я з усіх боків кращий за Лепеті. І дядько це знав. В мене й розум дужий, і фантазія ширша, і творчість є, і сміливість. А в результаті: Лепеті має банк, чудову наречену і матиме спадщину. І буде великим чоловіком. А я... ніщо.

Фор. Ну, як же ніщо?! Ти ж теж матимеш половину спадщини!

Гайяр понуро. В тому й річ, що я спадщини не маїму.

Фор злякано. Як?! Ти не матимеш спадщини!

Гайяр. Ні, все дістанеться Лепеті.

Фор. Як? Хіба вже відомий тестамент?!

Хапається за блок-нот.

Гайяр. Ні, ще остаточно не відомий. Відкриття через два місяці. Але як дядько ще збирався писати його, то всім уже було відомо, що всю спадщину він залишить Лепеті. Мене він до себе й пускати не хотів.

Фор. Ху, чорт, як же я цього досі не знав?! От така штука?! Гм! Ти диви! І ти певен, що тобі він, дійсно, нічого не лишив?

Гайяр. Цілком певен. Дядько й уперед раз-у-раз казав, що його спадщина дістанеться тому, „хто з нічого вміє, як бог, творити велике, а не з великого робити ніщо“. Це його улюблений вираз. Ну, я з великого зробив ніщо. А Лепеті, хоч і не зробив теж нічого великого, так хоч не змарнував на ніщо.

Фор помітно ввесь міняється,—зникає ніжний і поштивий вираз лица й готовність у тілі. З'являється вираз вибачливости, фамільярности й навіть погорди. Гм... Так. Дійсно, справа, коли так, не теє... Недбало хльоска по плечі Гайяра. Шкода, шкода, братику. Ну, що ж! Ходім, хоч вип'ємо та

потанцюємо, коли вже попали з тобою сюди. Гайда, плюнь!

Гайяр зирка на Фора, помічає зміну, посміхається. Ні, не хочеться.

Фор. Ну, а якого ж біса тут сидіти? Ходім, Гайяре. Га?

Гайяр. Не хочу, Форє, іди сам. Я тут посижу.

Фор, балакаючи, підходить у сей мент до каміну, розглядає фотографії. От твоя Жакеліночка. Практична особочка, я тобі скажу. Ловко вона зо своїми папахенами обкручує Лепеті! А гарна стерва!

Гайяр пильно дивиться на фотографію.

Фор. Ну, йдеш? Га?

Гайяр. Ні, я тут посижу.

Фор. Ну, як знаєш. Бувай. Недбало хитає головою Гайярові й насвистуючи мотив танцю, виходить до залі.

Гайяр, як тільки зачиняються за ним двері, швидко підходить до каміну, бере з його фотографію і пильно, довго розглядає її. В цей мент двері до залі розчиняються і входять Анрієта, Жакеліна і Фор. Гайяр, застуканий з фотографією в руках, згинається за рослинами, засува фотографію собі в кишеню й присідає в фотелі.

Фор дивлячись по хаті. А, Гайяра вже немає! Пішов.

Жакеліна до Анрієти. Ну, от бачиш і тата знов немає. Хто винний? Га? До Фора. Так ви пана Гайяра ще з ліцею знаєте?

Фор. А якже! Досить нікчемний був хлопець.

Жакеліна. Так що він не вразив вас зміною?

Фор у тон її. Абсолютно! Так, наче ми вчора тільки розсталися. Такий самий недотепний, дурникуватий, ні до чого не здатний. Ця

одна його історія з консерваторією. Треба форменим ідіотом бути, щоб на таку справу...

Жакеліна. Мені хтось раніше про його казав, що в його є щось у постаті оригінальне. Коли я з ним зазнайомилась, він на мене зробив вражіння не то сільського вчителя, не то комі з магазину. Надзвичайно оригінальні фігури!

Фор. Навіть дивно, справді, що така величезна різниця між двома кузенами. Хіба ж можна зрівняти цього простячка з паном Лепеті?

Анрієта. Ну, Лепеті!..

Фор. Це геніяльний розум! Це — видатна постать! Це — історична людина. Напевне! А Гайяр...

Анрієта. Ну, бог з ним. Нещасний чоловічок. Сам собі нашкодив своїми фантазіями. Вибачте, пане Форє, що ми вас затримали. Ви напевне хочете танцювати. Та коли побачите пана Корнішона, будь ласка скажіть йому, що ми тут. Хитає йому головою.

Фор поспішно. Неодмінно, неодмінно! Уклоняється й хапливо, поштиво виходить.

Жакеліна. От бачиш, той недотепник жалівся вже й Форові, що дядько його ограбував, що не лишив йому спадщини. Навіть, каже, щось на нас натякав.

Анрієта. А хай собі жаліється, клопіт великий. У нас є свій клопіт, більший за п'ятякання якогось Гайяра. Зирка на Жакеліну.

Жакеліна посміхається. Раптом. Ну, та де ж це тато! Ага, ось він! Нарешті.

Корнішон. Анарешті. Швидко входячи, зараз же до Жакеліни, врочисто, грізно. Скажи: ти намірилась серйозно розбити всю справу з шлюбом! Га?!

Жакеліна закурює, сідає в фотель і заклада ногу на ногу. Уй, уй, тату! Не так страшно, а то злякаюсь. І звідки така прозорливість що до моїх намірів?

Корнішон. Звідки?! А що ж ти собі думаєш, що пан Лепеті схоче брати собі за жінку дівчину, яка прилюдно, перед самими заручинами розводить оттакі теорії про шлюб, що ти їх оце тільки що розводила? Га?

Жакеліна. Я не знаю, яку дівчину схоче пан Лепеті брати собі за жінку. Але моїх теорій я перед паном Лепеті ніколи не ховала і він мав досить часу віджахнутись од такої страшної особи.

Корнішон. Не роби з себе наївної дівчинки, Жакеліно! Чуєш? І вважай на моє серце, воно не виносить дурниць. Одна річ, коли ти свої дурниці кажеш йому, і друга річ, коли ти їх кажеш прилюдно в день своїх заручин.

Жакеліна, знизуючи плечима. Я нічого оригінального, на жаль, не кажу, таточку. Занадто загально відомі речі. Тільки всі бояться признаватися. І моя страшність тільки в тому, що я не маю страху говорити про всім відомі речі. От і все.

Анрієта. Насамперед, моя дитино, в житті є багато річей, що всі знають, але говорити про них вважається за невихованість і непристойність. А друге: ти помиляєшся взагалі. І я побоююсь, що пан Лепеті...

Жакеліна. Ну, мамуню, ти побоюєшся всього. Це вже твій фах.

Корнішон. Мати має рацію! Пан Лепеті виразно скандалізований твоєю дурною промовою. І дійсно, після неї пропонувати тобі

бути його жінкою — просто неможливо! Смішно, ганебно для поважної людини! Все більше й більше хвилюючись. Так, так, ганебно!

Анріета. Спокійніше, батьку, спокійніше. Вважай на своє серце.

Корнішон. Хто може брати собі за жінку дівчину, яка заявляє, що вона на другий день після шлюбу матиме собі любовників? Хто?

Жакеліна. Хто, не знаю. Але нахожу таку заяву досить оригінальною, хоч сама її не робила.

Корнішон. Ні, ти її зробила! Коли ти кажеш, що кохання для шлюбу непотрібне...

Жакеліна. Абсолютно.

Корнішон ...коли це є анахронізм...

Жакеліна. Цілком справедливо.

Корнішон ...коли кохання в шлюбі є якийсь смішний, дурний забобон, то ясно, що воно розумне тільки з любовниками.

Жакеліна. Але це ще не значить, що я їх матиму.

Корнішон. Ти матимеш їх!

Жакеліна. Не відомо.

Корнішон. Матимеш!!

Анріета. Чекай, батьку, ти вже говориш щось таке, що...

Корнішон до Анріети. Дай спокій. До Жакеліни. З такими теоріями неодмінно матимеш!

Жакеліна. А без таких теорій не мають?

Корнішон. Без таких теорій ти будеш звичайною порядною жінкою, матір'ю та господинею свого дому! Розумієш?

Жакеліна. Вся біда, значить, від моїх теорій? От лишенько! А я думала, що мої теорії від біди. Що ж ви від мене хочете, я не

розумію? Щоб я покохала Лепеті? Будь ласка покличте якогось факіра чи гіпнотизера і хай мені вмовлять кохання до Лепеті.

Корнішон. Покинь, кажу, наївності! Ніхто від тебе не вимагає того, чого ти ще не відчуваєш. Але ми вимагаємо, щоб ти поводитись нормально і пристойно. Розумієш?

Жакеліна. Себ то, щоб я вдавала себе за закохану, беручи шлюб з Лепеті. Та для чого ж це, коли всім—і вам, і Лепеті, і мені, і всім всім відомо, що ніякого кохання немає? Це, може, нормальне, але смішне поводження, татуню.

Корнішон. Ти часом буваєш цілком неможлива дівчина, Жакеліно!

Жакеліна. От маєте! Раптом сердячись. Я не розумію, чого ви ще хочете від мене?! Я згодилась вийти за Лепеті. Я вам казала, що я його не кохаю. Ви настоювали, що ніякої необхідності в коханні не має, що наш шлюб є економічний союз, що так робиться скрізь і раз-у-раз. Хіба я вам робила якісь сцени? Плакала, ридала, благала? Що?

Корнішон. Ні, ти виявила себе досить розсудливою дівчиною.

Жакеліна. Правда? І тоді мої теорії не були страшні та непристойні.

Корнішон. Непристойність не в твоїх теоріях, а в непотрібних балачках про них! Можеш собі що хочеш мудрувати, ти—доросла людина і хутко будеш сама собі господиньою. Тільки припини до шлюбу свою „пропаганду“. От і все. А друге: ось зараз пан Лепеті має з тобою балакати й офіційно прохати в тебе руки. Ми тебе благаємо: хоч на цей мент залиши свої „теорії“ й

поводься так, як личить у такому випадкові молодій дівчині з порядної родини.

Жакеліна. Я з охотою готова, як і завжди, балакати на всякі теми з паном Лепеті, бо це для мене гімнастична вправа для майбутнього співжиття з ним. Але як поводяться в таких випадках „молоді дівчата з порядних родин“, я, їй-богу, не знаю. І взагалі я, властиво, не розумію, для чого пан Лепеті має зо мною балакати в цій справі,—я дуже погано ще орієнтуюсь в економічних та фінансових справах. Я знаю, що в нас є фабрика гребінців, а в пана Лепеті банк. Крім того він одержує спадщину в 200 мільонів. Але як це все розподілити, всі ці проценти, дивіденди, акції, облігації, це для мене ще досить...

Анрієта смішливо прикусює губу й одвертається.

Корнішон пильно, грізно дивиться на дочку. Жакеліно!!

Жакеліна невинно. Що, тату?

Корнішон. Ти граєш погану гру!

Жакеліна. Ніякої гри, татуню, я не граю. Тільки кажу тобі, я мало ще досвідчена в економічних справах. Ти краще знаєшся на них. От ти й балакай з Лепеті. А я цілком покладаюсь на тебе...

Корнішон. Жакеліно, годі! Коли ти хочеш зірвати цей шлюб, кажи одверто. Годі дурного крутійства.

Жакеліна спалахуючи. Та яке крутійство?! Я не визнаю кохання в шлюбі! Це—моє переконання. Маю я право мати свої переконання? Чи ні?

Корнішон. Можеш мати скільки хочеш. Але ти не можеш заборонити Лепеті мати

свої переконання. А він уважає, що в шлюбі повинно бути кохання.

Жакеліна. Ага, тепер уже й кохання!

Корнішон. Так, кохання, бо він тебе сам кохає!

Жакеліна. Ах!

Корнішон. Так, кохає! Звісно, він — не дев'ятнадцятилітній хлопець, не клекоче палом. Але він поважно, серйозно закоханий.

Жакеліна. Солідно, математично?

Корнішон. І ясно, що він хоче, щоб і його кохали.

Жакеліна обурено. Ну, знаєте! Це вже, дійсно, якесь крутістьство виходить!

Анріета. Жакеліно!

Жакеліна. Та розуміється, крутістьство! Нечесне, негарне! То наш шлюб — тільки економічний союз. То — конче давай кохання. Звідки я його вам візьму?!

Корнішон. Жакеліно!

Анріета. Почекай, батьку. Послухай. Чи не почекати нам, узагалі, трохи з цими заручинами?

Жакеліна живо. Розуміється!

Корнішон. Що-о?! Чого ради?!

Анріета. Я все ж таки побоююсь...

Корнішон. Ну, от! Її знамените „побоююсь“! Чого ти побоюєшся? Чого?

Анріета. А чи напевне Лепеті одержить спадщину?

Корнішон. Оце маєш! А хто ж: ти, чи я?

Анріета. Тестамент же достотно нікому невідомий. А раптом там...

Корнішон бере себе за серце. Ні, ці жінки мене сьогодні таки прикончать. Слухай: в старого Дюрандо є тільки два законних

спадкоємці, два його небожі: Лепеті та Гайяр. Розумієш? Про Гайяра не може бути й мови. Дюрандо про цього нікчемника, фантаста, шалапуту й чути не міг. Перед смертю до себе допустити не хотів. Лишається сам Лепеті. Дядько вмер на його руках. Та про що може бути мова, коли ж відомо, що дядько йому все лишив?! Про що ж тут можна побоюватись?!

Анріета. Та от... старий Дюрандо наприкінці життя став спіритом...

Корнішон. Ну, то що?

Анріета. А хто його знає, що йому могли наговорити різні духи...

Корнішон. Ти вважаєш духів за таких дурнів? Та хоч би сам бог сказав старому Дюрандо зробити дурницю, то він не послухав би. Ого, не бійся, що торкалося грошей, там старий усіх духів навчив би. То духи йому зробили міліони?

Анріета. А от же ходить чутка, що він зробив якийсь додатковий тестамент уже перед самою смертю. Для чого він його робив?

Корнішон. Додатковий, додатковий! Додаткові дурні патякають чорт зна що, а ти всьому віриш і „побоюєшся“. Ніякого додаткового тестаменту немає. Байки! І ти це сама знаєш.

Анріета. А нотар же нічого не сказав, як Лепеті питав його?

Корнішон. Нотар не має права нічого казати. Через те й не сказав. Лемуан — чесний чоловік. Він був перший друг Дюрандо. Розумієш? І волю його свято береже.

Анріета. Бо сам спірит. Він же й наставив старого на спіритизм. Він же, може, й

намовив його, щоб той зробив додатковий тестамент.

Корнішон. Ну, що ти будеш казати такий людині! Коли ти хочеш причепитися до цього, щоб догодити своїй донечці, то, розуміється, тут нема ніяких аргументів... Будь ласка, рвіть, рвіть!..

Анріета. Та я ж не кажу, щоб рвати. А щоб почекати трохи, поки все остаточно напевне виясниться. Щоб помилки не вийшло.

Корнішон. На яких же підставах ти будеш одкладати? Що ти скажеш Лепеті? Що хочеш почекати, поки в його руках будуть дядькові міліони? А звідки ти знаєш, що він тоді, почувши реально в руках ці міліони, конче захоче мати Жакеліну за жінку? Га? Тут саме й треба користуватися моментом і зараз же закріпити за собою позиції. Треба психологом бути!

Анріета. Та звичайно... Я ж не кажу, що...

Жакеліна. Ну, а раптом усе ж таки станеться так, що спадщина дістанеться не Лепеті, а комусь іншому? Ну, нотареві, старому другові, або управителеві, або хоч би й Гайярові? Що тоді?

Корнішон. А що буде, як люди раптом почнуть ходити догори ногами?

Жакеліна. Це питання мого не міняє. Ну, значить, з ким я тоді догори ногами буду шлюб брати й кого кохати: Лепеті чи того нового спадкоємця?

Корнішон до Анріети. Бач, бач, що ти робиш зі своїми побоюваннями! Бач, як вона вже вхопилася за той мотузок, що ти їй з дурної своєї легкодухости кинула?

Жакеліна. Але ж мені цікаво знати, як повинна поводитись у такому випадкові „пристойна дівчина з порядної родини“. А ну-ж раптом, дійсно, Гайярові духи присудили спадщину? То я повинна моментально покохати цього нікчемника, шалапуту й нездару та брати з ним шлюб?

Корнішон. Жакеліно, не надуживай моїм терпінням! Чуєш, не надуживай. Ти хочеш зробити з нас якихсь жорстоких і дурних катів? Поза спадщиною є ще людина. Лепеті—прекрасна з усіх боків людина. Чесна, розумна, роботяща, освічена. Шлюб з ним і без спадщини є для тебе чудова партія. А Гайяра й мільярди не можуть зробити іншим, ніж він є. І можеш бути спокійна: коли Лепеті спадщини не одержить, ти ще встигнеш розірвати своє слово і ні за якого спадкоємця виходити не будеш. Задоволена?

Жакеліна. Та я нічого не маю навіть проти шлюбу із старим покійником Дюрандо. Будь ласка. Я тільки проти того, щоб Дюрандо вимагав од мене кохання.

Корнішон. Ти зо своїм коханням у печінках мені сидиш! Кажи: може Лепеті зараз балакати з тобою?

Жакеліна. Скільки його душеньці бажається. Тільки з умовою, що...

Корнішон. Ніяких умов! Ніяких більше дискусій! Хочеш, чи не хочеш?

Жакеліна рішуче. Коли ніяких умов, то не хочу!

Корнішон ошелешений. Не хочеш?!

Жакеліна. Не хочу.

Корнішон, скіпаючи. А чого ж ти хочеш, скажи ти мені?!

Жакеліна. Я сказала: щоб не було ніякого кохання.

Корнішон. Та будь воно тричі прокляте, це твоє кохання! Потрібне воно нам, як сироті трясця. Нема ніякого кохання! Нема! Задоволена?

Жакеліна. А як нема, то про що я маю офіційно балакати з Лепеті? Балакай ти з ним.

Корнішон. А, знаєш, це вже неможливо, нарешті! Це вже явний глум! Ти будеш з ним балакати! Ні, ти будеш! Або ж знай: лишишся в старих дівках. Ні одного су приданого ти від мене не матимеш. Чуєш? Ти сама цього хочеш, ти сама вибіраєш. Будь ласка! Ти знаєш, що цим руйнуєш мрію всього мого життя, мою політичну кар'єру. Добре. Але знай, що ти не матимеш не тільки того багатства, що могла б мати за Лепеті, але нічого. Побачимо, хто тебе без кохання і без одного су візьме заміж. Побачимо! Годі! Хоче йти.

Анрієта. Батьку, батьку, почекай! Жакеліно, бійся бога!

Корнішон, озираючись до Жакеліни. Востаннє питаю: хочеш балакати з Лепеті? Без ніяких умов? Кажі коротко і ясно!

Жакеліна хмарно. Добре.

Корнішон. От так би відразу, чорт забірай! Рішуче виходить.

Жакеліна з нудьгою. Ух, як це нудно і гидко!

Анрієта, голублячи її. Жакеліно, дитино моя, послухай мене. Я розумію тебе: твоя гордість зачеплена, тобі боляче, що ти мушиш виходити заміж без кохання. З гордості ти й свої оці принципи вигадала...

Жакеліна. Пхі, з гордості! При чому тут гордість?

Анріета. Ну, як же, моя дитино. Та й мені трохи сумно: така гарна, така ти в нас молода, єдина, здавалось би, кому ж і кохатися, як не тобі.

Жакеліна. Сантументи, мамо!

Анріета. А, не скажи, моя дитино, не скажи! В шлюбі треба кохання, ніжності, любови.

Жакеліна. Треба, мамо, казати: „в шлюбі треба: а) кохання, б) ніжності, в) любови“. Як Лепеті каже.

Анріета. Ти даремно смієшся з його, моя дитино. Він тебе щиро кохає. Такі сухі з вигляду люди часто кохають дужче палких. І ти сама його покохаєш. Побачиш, моя дитино. Це тільки тепер тобі здається все в такому світлі. А після шлюбу ти скажеш інше. І принципи свої закинеш. Тільки не треба себе заздалегідь настроювати непримиренно. От зараз прийми його ввічливо, ласкавенько...

Жакеліна. Хіба я коли була грубіяною, мамо?

Анріета. Бог з тобою, хто ж це каже? Але ти розумієш, у якому сенсі я кажу.

Жакеліна. Але от, що він—грубіян, то це факт! Так, так! Він знає мої принципи. І все ж таки хоче й сам говорити про кохання і від мене вимагає. Навмисне хоче! Щоб я скорилася!

Анріета. Ну, чого ж навмисне? Він кохає тебе. А вислухати признання в коханні, яке ж тут пониження для тебе?

Жакеліна. Скажи, мамо, коли тобі зубний лікар сверлить у зубі бормашиною, це для тебе пониження?

Анріета. Ну, Жакеліно, як же ти можеш зрівнювати?

Жакеліна. І при тому, в'яви собі: це непорушне лице, ця вічна кисленька посмішка, ці його а, бе, ве, математична точність рухів, слів, думок. Це не пониження, але без кокаїну таких операцій довго витримувати не можна.

Анріета. Ти перебільшуєш, моя дитино, ти перебільшуєш. Це—людина високоморальна, чесна, освічена, багата...

Жакеліна. Я волю цілком неморального, але веселого, живого жулика!

Анріета. Ну, ну, годі дурниці говорити. Але чого ж це його так довго немає? Чи не образився справді? Підводиться. Ти нікуди звідси не ходи. Я зараз пришлю його тобі. Швиденько виходить.

Жакеліна. Дякую, мамо, зарані за милу присилку. Але порадь ти йому, ради святого дивіденду, нехай він недовго сверлить мене своїм признанням. Чуєш? Лишившись сама, підводиться й з нудьгою ходить по кімнаті. Підходить до кутка де сидить Гайяр. Гайяр сщулюється в своєму фотелі.

В сей мент увіходить **Лепеті**, років 35, тонкий, лисуватий, щільно застібнутий. Лице довгасте, застигле, чисто виголене, на йому раз-у-раз тонесенька невиразна посмішка. Нехапливо, точними кроками підходить до Жакеліни, коректно, низько вклоняється і рівним, поштивим голосом: Дозвольте мені порушити вашу мрійну самотність?

Жакеліна загонисто посміхаючись. Будь ласка! Сідають.

Лепеті якийсь мент мовчки, з тою самою посмішкою, дивиться на Жакеліну, потім знову вклоняється. Прийміть вислів мого щирого захоплення і гратуляції вам.

Жакеліна пильно, нашорошено зиркаючи на його. Дякую, але за що?

Лепеті. За чудову, артистичну гру. Все так само посміхається.

Жакеліна. А! Гм! Нічого не розумію. Яку гру, де, коли?

Лепеті. Як знаменито, майстерно передано цей нігілізм у вашій чудовій промові про шлюб. Настільки правдоподібно, з такою мистецькою щирістю, що дехто, хто вас не знає, навіть повірив. Так, що вашому батенькові треба було навіть роз'яснити, що це була тільки гра. Знаменито! Знаменито! Я в захваті!

Жакеліна зиркаючи на Лепеті й силкуючись зрозуміти, широко він каже чи глузує. Дуже мені приємно це чути від такого знавця мистецтва, як ви...

Лепеті. А надто мені було радісно чути з ваших уст таку убийчу, таку жорстоку карикатуру на ці, так поширені тепер серед порожніх панночок, погляди на шлюб. І саме сьогодні! Значно дивиться на Жакеліну.

Жакеліна все так само зиркає на його. Чому ж сьогодні - саме вам подобаються такі карикатури?

Лепеті. Чому? Зараз матиму честь вам доповісти. Бо, перше: загинає один палець, сьогодні підводиться баланс усього мого попереднього життя. Значно, з посмішкою дивиться на Жакеліну. Друге: загинає другий палець, бо сьогодні підводиться баланс якогось другого життя. Третє: загинає третій палець, бо ті прекрасні уста, що тільки-що так немилосердно нищили теорії шлюбу без кохання, мають винести вирок, мають засудити або виправдати мое... ко-хан-ня. Значно, настійно дивиться в очі Жакеліні.

Жакеліна озираючись круг себе. Вибачте, вам не здається, що звідкись дме? Мені аж мороз по спині пройшов.

Лепеті теж озирнувшись. Ні, я не почуваю. Навпаки мені аж душно. Але одна й та сама причина у різних людей часто викликає різні явища.

Жакеліна. О, це правда!

Лепеті. Правда? Дуже приємно, що ви мене розумієте. Наприклад: мені досить самої уяви про ваші прекрасні очі, щоб я почував себе гаряче на найдужчому холоді.

Жакеліна. Тато мені казав, що ви хотіли б зо мною говорити в якійсь важній справі?

Лепеті спокійно, певно. Я в цій справі й маю щастя говорити з вами. Отже: мені досить уявити, що ці очі будуть близько від мене, щоб усе мое життя наповнилось іншим змістом. Для того, щоб ці очі дивились на мене з ніжністю та любов'ю, я готов...

Жакеліна. О, пане Лепеті, ради бога, не зворушуйте мене так! Я не можу. В мене, знаєте, якась просто хороблива чулість до поезії. Мені одна моя подруга казала, що на неї так сильно діє признання в коханні, наче вона під бор-машиною. Звичайно, це не поетичне порівняння, але воно сильне. Правда?

Лепеті. Вас, дійсно, так зворушують мої слова?

Жакеліна. Надзвичайно. Бо я вчуваю, що за ними ховається.

Лепеті. І вас це лякає?

Жакеліна. О, я не з полохливих! Навпаки, я часто сама стрибаю назустріч... невідомому. Наприклад, хочете, я сама вам скажу, що ховається за вашими словами?

Лепеті. З радістю й страхом чекаю.

Жакеліна. Ви хочете, щоб я була вашою жінкою. Правда?

Лепеті. Радіти мені, чи лякатися від вашої влучності?

Жакеліна хапливо простягаючи йому руку. Я згодна!

Лепеті пильно дивиться в лице Жакеліні, помалу нахилиється й довгим поцілунком припадає до її руки.

Жакеліна глибоко зідхає.

Лепеті підводячи голову. Тепер я можу на-
решті: а) спати як слід, б) мати ясність свого
становища, в) мати представництво свого
дому, г)...

Жакеліна. Треба сказати татові й мамі!
Ходіть! Швидко! Схоплюється.

Лепеті поважно зупиняючи її за руку. Значить,
Жакеліно, я підвожу підсумок: всі мої сум-
ніви що до вашого кохання були даремні, без-
підставні? Так? Вашою сьогоднішньою про-
мовою, а так само ось цим, що було мент
назад, ви вщент їх розбили. Так? Я, значить,
можу дивитися на вас, і представляти всім,
як мою майбутню кохану дружину, що
своїм коханням згодилась світити нам на
шляху нашого спільного життя. Так, Жакеліно?

Жакеліна бурно, ховаючи одчай і лють. Так,
так, так! Давайте танцювати! Тепер танцю-
вати! Я хочу! З радости, з захвату! Біжить до
дверей залі, широко розчиняє їх, біжить знову до Лепеті.
Танцювати, танцювати!

Лепеті. На жаль, я цей ультрамодерний
танець не добре вмію...

Жакеліна хапа його руку, кладе собі на стан.
Байдуже! Від такого щастя можна затанцю-

вати навіть танок антропофагів! Все одно. Гайда! Не звертаючи уваги на ніякове, незграбне перебірання ногами Лепеті, танцює з бурним запалом й одчайдушністю.

Музика саме грає чарльстом. Пари в залі, побачивши Жакеліну з Лепеті, з галасом танцюючи влітають до салону й заразившись бурністю Жакеліни, танцюють у тому ж тоні.

Жакеліна раптом зупиняючись і не випускаючи з рук задиханого Лепеті. До залі, до залі! Тут тісно! Більше простору! Простору хочу! Біжить у танці до залі, тягнучи за собою публіку, що теж кричить: До залі, до залі.

Гайяр, коли всі зникають у залі, обережно виходить із свого кутка з задумливим, обхопленим якоюсь думкою виглядом і непорушно стоїть з блукаючою посмішкою і скляним поглядом.

Фор швиденько забігає до салону когось шукаючи. Побачивши Гайяра, підбіга до його й заклопотано питає: Ти не бачив пана Корнішона? Пана Корнішона не бачив?

Гайяр очутившись, якийсь мент дивиться на Форанемов не впізнаючи його, потім раптом сильно хляскає по плечі його, весь випростований, у піднятті й надхненню. Слухай, Форє! Хочеш заробити кілька сот тисяч франків? Кажи!

Фор здивовано і неймовірно дивлячись на його. Голубчику мій...

Гайяр. Кинь к бісу філософію! Швидче кажи: хочеш?

Фор. Ну, хай, хочу...

Гайяр, хапаючи його за руку, хоче вести його з хати. Ходім!

Фор. Та як?! Зараз?! Та чекай, куди ти?!

Гайяр. До мене, до тебе, в кафе, куди хочеш. Там усе визнаєш. Швидче, швидче!

Фор. Та стривай, як же так, я ж запрошений...

Гайяр сильно, з загрозою. Фор! Будеш каятись! Чуеш?!

Фор пильно вдивляючись у Гайяра, немов би переконаний чи зацікавлений його виглядом. Ну, що ж...

Гайяр. Браво! Гайда! Підхоплює Фор під руку і бурно виходить із ним праворуч.

В залі гасають пари в танці.

Завіса.

ДІЯ ДРУГА

Кабінет Корнішона, обставлений з кричущим буржуазним
несмаком.

Корнішон, Анріета і Жакеліна.

Корнішон з захопленням. А по цій стіні піде бі-блі-о-те-ка! Розумієш це слово? Вся стіна, аж геть до самої гори — все книжки, книжки, книжки. Ще й на цю стіну повинно трохи заходити. Воно по самі вуха досить і тої стіни, але ж ні, неодмінно щоб і на цю стіну перейти! От, мовляв, така потреба, що одної стіни книжок замало. Розумієш? Ге?

Жакеліна лукаво, смішливо. А для чого тобі, властиво, татуню, така сила книжок? Невже ти маєш намір перечитати їх?

Корнішон. Перечитати! Регочеться. Ти здуріла? Що я, Мафусаїл якийсь, чи що? Та й хто з політиків читає свої бібліотеки, дурненька ти? Це — кредит. Це — вивіска. В голову ж мені не зазирнеш, перечитав я чи ні. А книжки для чогось же є. Тай ще й дві стіни займають. Розумієш? Значить, справа поважно поставлена. Ха! Та ти подивись у кожного порядного політичного діяча чи депутата: така тобі вченість на стінах, такі товстелезні томи в шафах, що аж моторошно. Як же не вірити

такій людині? Е, політика, моя голубонько річ глибоко психологічна!

Жакеліна. Ну, добре: тут бібліотека...

Корнішон виймає годинник, дивиться. Що ж це того чортового сина Фора й досі немає? Обіцяв о десятій бути... Гм.. Ну, добре. Так, тут бібліотека. Тут якісь статуї поетів, письменників, філософів і всякої там подібної шантрапи.

Жакеліна. А яких саме, тату?

Корнішон. Ну, це вже в залежності від тої партії, від якої буде моя кандидатура. Кого там у їх шанують. Я знаю? Ну, тут великий, великий, поважний, строгий стіл! Фотелі звичайно. І товстелезні томи законів! Томи, томи, томи!..

Жакеліна. І велика коробка гарних сигар.

Корнішон. А, це обов'язково! А це важніше за томи законів! Одною якоюсь паршивою сигарою в потрібний момент можна провалити найкращий закон.

Анріета. Та ти хочеш це все уже тепер переробляти, Франсуа?

Корнішон. А розуміється! Хутко вибори. Треба агітацію.

Анріета. Ох, побоююсь я!..

Жакеліна сміється. Ну, звичайно: мамуня побоюється!

Корнішон. Дійсно, перше, що вона робить, як я починаю якусь справу, це побоюється. Чого ж ти знову побоюєшся?

Анріета. Ти хочеш уже тепер, зразу купувати друкарню, видавати газету?

Корнішон. Так, зразу, негайно. Ну, та що?

Анріета. А хто ж фабрику провадити буде?

Корнішон. Ну, й що ти їй скажеш! Двадцять раз товчеш їй і така вперність, що... Фабрику провадитиме Ле-пе-ті! Чуєш? Лепеті, наш компаньон у справах, наш зять, наш майже син. Що? Я, може скажеш, не повинен вірити нашому синові?

Анріета. А зо своїм банком, що він робитиме?

Корнішон. Слухай, Анріета: Лепеті дістане від Дюрандо десятки банків, фабрик та всяких підприємств. Так коли ти мене почнеш питати, що він робитиме з тим а тим, то наша конференція кінчиться місяців через два. Тобі сказано: все провадитиме Лепеті, і моє, і своє. На певних умовах, звичайно. А я буду робити політичну справу. Це мій обов'язок. Розумієш ти? Треба рятувати державу, громадянство, закон, мораль. Розклад іде. Ти чула, як ця паршива делегація робітників балакала зо мною, хазяїном? Га? Та це ж комуністи, бандити! Вони ж грозилися мені, як вибухне соціальна їхня, проткнути мені „череву.“ Га? Так ми повинні покірно чекати цього, чи як?

Анріета. Та воно так... Але ж ти зараз хочеш вкласти живі гроші в друкарню та газету. А чи вони ж дадуть якийсь прибуток?

Корнішон. От це питання мені подобається! А для чого ж ми це будемо робити, дозвольте вас спитати? Бо не я сам буду гроші вкладати, а разом з Лепеті. Для чого будемо газету видавати? Для того, щоб твоя консьержка могла прочитати, що на рю Монж украли три фунти моркви? Це нам потрібне? Чи для нашої іграшки? Який же дурень дасть на якусь справу міліони, не маючи на увазі

прибутку, скажи ти мені? Політика є така сама справа, як фабрика, завод чи банк. Точнісінько. І коли я йду до парламенту чи до міністерства, то там я тільки допомагаю нашим фабрикам і банкам. Я в парламенті, а Лепеті в банках. Розумієш ти?

Анріета. Та я не знаю... Тільки я побоююсь, що...

Корнішон. О, знов! Дивіться!

Жакеліна сміється.

Корнішон обнімаючи Анріету. Ех, ти боягузочка моя стара! А як я буду депутатом і буду видавати такі закони, що ти матимеш брильянти в ушах завбільшки в кулак, так і тоді ти побоюватимешся? Га?

Анріета. Та коли б так. А то ж...

Жакеліна заводить грамофон і при перших згуках музики кидається до батька. Годі політики, філософії й дебатів! Танцювати! Я хочу з тобою, татуню, танцювати. Будь ласка!..

Корнішон. Чекай, Жакеліно, нехай я...

Жакеліна. Нічого не хочу чекати! Прошу!

Тягне в танець.

Корнішон. Ну, що ж!.. Танцює, смішно випнувши зад.

Анріета дивиться на чоловіка й несподівано смішливо, по дитячому регочеться. Браво, Франсуа, браво!

Входить Слуга, підходить до Корнішона з візитівкою на таці.

Корнішон захакавшись, зупиняється. Що таке?

Слуга. Пан Гайяр просить прийняти його.

Корнішон бере візитівку, здивовано. Пан Гайяр?! А чого йому треба? Ху, заморила ти мене...

Слуга. В дуже важній справі. Просить, щоб ви або панна Корнішон прийняли його.

Корнішон. Або я, або панна Корнішон?!
Всі непорозуміло презираються. Дивно й чудно.
Гм!.. А музику туди було чути?

Слуга з легкою посмішкою. Було.

Корнішон. Гм! Так от що: ти, Жакеліно, прийми його сама. Мені не випадає, щоб мене бачили в такому стані, та ще зранку. Нехай думає, що музика так собі грала. А коли треба буде, покличеш мене. Ходім, Анріето!

Жакеліна. Але що йому треба від мене?!

Корнішон. Ну, зараз довідаєшся. Ходім!
Виходять.

Жакеліна до слуги. Ну, просіть. Цікаво.

Слуга виходить.

Жакеліна з виразом веселого непорозуміння і цікавості злегка знизує плечима й поглядає на двері. Входить Гайяр. Вигляд у його тепер цілком інший, ніж у першій дії. Зачіска змінена, зроблена дуже дбайливо. Вусики зголені. Одягнений з добірною елегантністю. Тримається рівно, сильно, певно. На лиці й у всій постаті вираз радісного підняття, одвертості, трошки немов би аж оп'янілості. Швидко підходить до Жакеліни з простягнутою рукою.

Гайяр. Добридень, панно Корнішон! Надзвичайно радий вас бачити. Та ще й саму. Це мені найбільше підходить.

Жакеліна вражено дивиться на його. Добридень. Дуже приємно. Чим можу служити? Непорозуміло оглядає з голови до ніг.

Гайяр. О, моя справа досить цікава! І напевне здасться вам несподіваною і... може, трохи оригінальною... Але як давно я вас не бачив! З самого дня ваших заручин. Рівно 26 днів.

Жакеліна з веселою насмійкою. Та що ви кажете?! Правда? Боже мій! Ви не помилились? Може, 25?

Гайяр. Я дуже радий, що ви в доброму настрої. Це мені полегчить моє завдання.

Жакеліна. Я з цікавістю чекаю.

Гайяр. Повторяю, вас здивує те, що я скажу. Я це знаю. Але бувають моменти, коли нічого дивного вже немає. Принаймні, для деяких людей. Ох, як славно, по-дитячому дивуються ваші очі!

Жакеліна. Пане Гайяре, я чекаю вашої справи.

Гайяр. Ха, моя справа! Вона й дуже проста, і надзвичайно складна. Ну, я скажу її просто: я вас кохаю і прошу бути моєю жінкою. Ясно, одверто дивиться на Жакеліну.

Жакеліна витріщившись на його. Пане Гайяре! Ви, я бачу, в непристойному стані зволили явитись в наш дім. Попрошу вас зараз же забіратися геть звідси!

Гайяр весело сміється. Ну, так я і знав! Цілком зрозуміло. Цілком натурально. Інакше й не могло бути. Ви хочете сказати, що я — п'яний. Правда?

Жакеліна. Або п'яний, або божевільний. Я не знаю, що тут є, але...

Гайяр. Ні те, ні друге, моя дорога панно! Проте, коли хочете, може є й те й друге. Але, ради бога, не лякайтесь, моє божевілля розумніше, краще за найрозумніший, найздоровіший стан. Більше я вам, на жаль, зараз нічого сказати про це не можу. Але я вам серйозно кажу: я вас кохаю, давно, жагуче кохаю і прошу бути моєю жінкою. Чекайте, чекайте! Я знаю, розуміється, що ви — наречена мого кузена Лепеті. Але це ж — дурниця. Лепеті можна відмовити і вся справа. Розуміється, це несподівано, не-

звичайно. Але, господи, не все сподіване і звичайне є добре.

Жакеліна не знаючи, як їй реагувати на все це, пробує опанувати себе, пробує сміятись. Це, дійсно, оригінальна справа! Дозвольте ж, у такому разі, запитати вас, пане-добродію, що саме дало вам... ну, сміливість, чи що, звернутися до мене з такою... оригінальною пропозицією? Мене це щиро цікавить.

Гайяр. Будь ласка! Насамперед, те, що я вас кохаю.

Жакеліна. Ну, це ми залишимо без розгляду.

Гайяр. О, вибачте! Без цього ви не побачили б мене у себе!

Жакеліна з жахом. Ах, дійсно! Що я! Вибачте, ради бога.

Гайяр з тим же веселим, ясным, любовним виразом. Охоче вибачаю. Бо знаю, що ви не розумієте, що значить бути коханою, хоч ви й маєте нареченого.

Жакеліна. Пане Гайяре! Та що з вами сьогодні?! Ви собі дозволяєте...

Гайяр. Боже мій, що ж я собі таке дозволяю? Казати про те, що всім відоме? Ну, розуміється, ви не знаєте, що таке кохання. Кохання Лепеті?! Весело регочеться. Та в обіймах цього фотеля більше жаги і життя, ніж у мого милого братика. І ви самі його не кохаєте розуміється. Це також усім відоме.

Жакеліна. Я вас слухаю, пане Гайяре, тільки з цікавості. Ну, як би я слухала малпу, що раптом заговорила б по-людському. Отже, прошу далі.

Гайяр весело сміється. Я так і знав! Так і мусить бути! Як це знаменито!

Жакеліна. Ну, далі, далі! Це всі ваші підстави для такої пропозиції?

Гайяр. А хіба цього мало? Кохання мало?! О, я знаю ваші принципи. Шлюб без кохання. Але ці принципи для Лепеті. Цілком натурально і необхідно. І що ви спеціально для його виробили їх собі, це показує вашу дотепність. Але, дорога дівчино, що таке шлюб без кохання? Це — тяжке, нудне брехання вдвох під сіреньким дощиком безкрайною дорогою.

Жакеліна. Ах, як поетично, як оригінально сказано!

Гайяр. Правда? Я собі в'являю ваш стан, стан людини, що не знає кохання. Ви помічали таке звичайне, малопомітне явище. От сіренький собі день, ні сонця, ні хмар, ні особливих фарб, ні тінів. І раптом ви помічаєте, як все відразу змінилося: з'явилося маса фарб, заграли золоті плями, зачорніли тіні, всі контури стали інші, все набрало цілком іншого змісту. Це з'явилося... кохання.

Жакеліна заковчує очі. Боже мій!

Гайяр. Смієтесь, а за смішком вашим щемить серденько? Га? А душа просить, вимагає фарб, тінів, бур, радощів?

Жакеліна. Ви краще скажіть мені, пане Гайяре, що з вами раптом таке сталося?!

Гайяр. Що зо мною сталося? Хе! Сталося те, що я можу прийти до вас і сказати: а) я вас кохаю, бе) я вас кохаю, ве) я вас кохаю!

Жакеліна не знаючи, чи сміятись, чи гніватись. Але ж я можу вам сказати: ге) прошу вас забратися геть!

Гайяр. Але ви цього не скажете, панно Жакеліно. Ви цього не скажете, бо ви

вже почуваєте, що зробите величезну помилку.

Жакеліна. Пане Гайяре, ви примушуєте мене припинити на цьому мою цікавість. Мені щировтішно слухати вас, але на все є свої межі.

Гайяр. Плюньте на всякі межі! Невже вони вам не осточортіли? Невже ви хоч раз не можете дати простір... ну, хоч цікавості своїй? Га? Втішно? Так втішайтесь без оглядання на кондуїтний журнал приличної дівчини з порядної родини! Тьохка в серці хвилювання? Так не придушуйте його умовностями. А тьохка ж напевне! Напевне! Ну, подивіться самі: ну, як же може Лепеті зрівнятися зо мною? Ви питаєте: які я маю підстави приходити до вас з такою пропозицією. Та от ці підстави, що ви самі бачите, що я молодший за Лепеті, повний сили, вогню, сміливости, творчої фантазії, веселости...

Жакеліна. Знаєте, я вас досі, дійсно, не знала! Крім усіх цих якостей, ви ще надзвичайно одверта людина, ви нічого не ховаєте.

Гайяр. Цілком справедливо! Одвертий, щирий, палкий. Шлюб зо мною буде для вас вічно веселе свято. Запевняю вас! Та вже те одне, що ви мене кохатимете до крику, до сліз, до нестями, хіба це одне не є вже щастя?! Хіба ви це матимете хоч на мент з Лепеті? Та ви вже ось у цей мент почуваєте, в середині себе почуваєте, з якою насолодою ви підставили б свої уста під мій поцілунок.

Жакеліна підводиться. Ви — абсолютно божевільний сьогодні, пане Гайяре! Ви здаєте собі справу з того, що ви кажете?!

Гайяр також підводиться. Здаю. І свідомо, одверто, просто кажу вам: будьте моєю жінкою,

панно Жакеліно. Чуєте? Ви не будете каятись. Так? Ясно, радісно простягає руку.

Жакеліна сміється і знизує плечима. Дійсно, нічого подібного я ще не бачила! Пане Гайяре, ваші підстави для сеї почесної для мене пропозиції, розуміється, дуже ґрунтовні і важні. Але є ще багато всяких інших підстав, про які ви, здається, забули.

Гайяр. Наприклад? Будь ласка.

Жакеліна. Ну, хоч би така — правда, маленька, незначна, але все ж таки для мене цікава — підстава, як... те, що я... не хочу бути вашою жінкою. Я теж, знаєте, одверто і просто скажу вам: не хочу та й усе. Ну, й що ж його робити?

Гайяр. Через що ж ви не хочете?

Жакеліна. Та просто так собі, не хочеться мені за вас заміж іти та й годі.

Гайяр з певною посмішкою. Це абсолютно неможливаріч, панно Жакеліно. Ви ще думаете так, як півгодини тому думали б. Але почуваєте ви вже інакше. Вже, вже, запевняю вас! Ну, а які ж іще інші причини? Що Лепеті, діставши по своєму батькові спадщину, заклав свій невеличкий банк і ретельно береже його? Так це ж не штука — одержати від кого небудь і тримати. Ні, нічого немати із нічого створити! Богом бути! От як дядько Дюрандо. З нічого сотні мільонів! От це я розумію! Надхнення, сміливість, розмах, широчінь, творча геніяльність! От що треба. Лепеті ж, хе! — Лепеті снує своє маленьке павутиннячко симетрично, акуратно в своєму куточку, ловить манесеньких мушок за правилами і по закону ковтає їх. Для Лепеті закон — це той поліцей на розі вулиці, що регулює рух. Закон —

поліцай визначає йому чергу, розмір, темп його мушок. А для інших закон — хе! — це той маяк, що показує небезпечне місце, яке треба обминути. Більше нічого.

Жакеліна, Одне слово, ви радите мені вийти за вас, бо ви з нічого сотворите міліони?

Гайяр. Я, панно Жакеліно, знаю тепер те, чого не знає Лепеті. Більше я вам нічого не можу сказати. Тільки повторю: ви будете дуже-дуже каятись! З серйозним, поважним, навіть урочистим виразом. Серйозно, панно Жакеліно, ви будете каятись і мені зарані вас шкода, сердечно шкода.

Жакеліна, регочучись. Ні, це щось цілком нечуване! Ви — надзвичайно добра, я бачу, людина, пане Гайяре!

Гайяр з усміхом. Ви вже сьогодні будете каятись. Уже сьогодні, коли ви побачите Лепеті й мимоволі зрівняєте його зо мною, ви почуєте, як вас уколе в серце жаль. Згадаєте мене, згадаєте! Так, так, панно Жакеліно!

Жакеліна, простягаючи йому руку. Ну, пане Гайяре, треба мені, очевидно, швидче тікати від вас. А то як ще довше побуду, то потім ще більший жаль „колотиме всерце“. Бувайте здорові. Ражу вам взяти холодний душ.

Гайяр, беручи руку Жакеліни й не випускаючи її. Не зважаючи на свій сміх, ви вже, дійсно, таки тікаєте, ви вже самі почуваєте непевність.

Жакеліна, пробуючи визволити руку. Ну, пане Гайяре, хоч ви й дуже небезпечна людина, але не треба дозволяти собі зайвого. Прошу випустити мою руку! Чуєте?

Гайяр, немов не чуючи й не випускаючи руки. Але ви даремно тікаєте, Жакеліно. Ви вже не

втічете. Ви вже ранені. І що дужче ви тікатимете, то рана ваша ставатиме більшою. От вам уже солодко тримати свою руку в моїй. Ви вириваєте її, але знаєте, що я не випущу. А потім побачите, що я й серце ваше тримаю.

Жакеліна гнівно шарпаючи руку. Пане Гайяре, ви хочете, щоб я покликала слугу?!

Гайяр. Ви не покличете, навіщо говорити зайве, панно Жакеліно. Ви ж уже самі знаєте, що покохаєте мене і будете моєю жінкою. Будете, Жакеліно! Чуєте? Ви будете моєю жінкою, коханкою, моєю... Раптом сильно обнімає, притягає до себе і впивається їй в уста довгим поцілунком.

Жакеліна виривається і відстрибує назад. Ви.. ви... мерзотник! Як ви смієте?! Забирайтесь геть негайно! Зараз же!!

Гайяр тихо й жагуче. А оцей поцілунок остаточно вас зломить. Ви його не забудете, ви будете мріяти про його. Ви...

Жакеліна. Коли ви зараз же не заберестьесь звідси, я велю слугі викинути вас!!

Гайяр м'яко і ніжно. Ви ж цього не зробите, Жакеліно. На що ж говорити так? Покличте краще свого батенька. Я хочу оформити з ним нашу розмову.

Жакеліна знизує в обуренні плечима. Ви — явно ненормальна людина!

Гайяр. З гордістю готов бути таким вічно.

Жакеліна рішуче йде до дверей праворуч, одчиняє їх і гукає: Тату! Гнівно посміхаючись. Я сподіваюсь, що в мого батька знайдеться більше фізичної сили оформити нашу розмову!

Входить Корнішон з поважним виглядом.

Корнішон. В чому річ, Жакеліно?

Жакеліна гнівно киваючи головою на Гайяра. Спитай сам у пана Гайяра. Швидко виходить.

Гайяр весело, ясно підходить до Корнішона. Добридень, пане Корнішоне!

Корнішон. Добридень, добридень, пане Гайяре. В чому тут річ? Що скажете?

Гайяр. Скажу вам одну дуже добру річ, дорогий пане Корнішоне, а саме: хочу женитися з вашою дочкою.

Корнішон якийсь мент ошелешено, мовчки дивиться на Гайяра. Я не розумію, що ви кажете.

Гайяр. Хочу, пане Корнішоне, женитися з вашою дочкою.

Корнішон. Чекайте, а чому ви не хочете бути китайським імператором?

Гайяр. Насамперед тому, що в Китаї вже ніяких імператорів немає. А крім того мені це непотрібне.

Корнішон. А тоб стали?

Гайяр. А чому ні? Людина з волею, розумом і твердим хотінням може й китайським імператором стати.

Корнішон ще не можучи очутитися. Така історія! Так ви собі хочете женитися з моєю дочкою та й більше нічого. Оце вся ваша справа?

Гайяр. Так, пане Корнішоне.

Корнішон. Ви твердо пам'ятаєте дорогу, якою прийшли сюди?

Гайяр. Пам'ятаю, пане Корнішоне.

Корнішон. Ну, так швиденько прямуйте нею туди, звідки прийшли, пане Гайяре. А то можете опинитися в поліції.

Гайяр ясно сміючись. Ну, розуміється! Я так і знав. Знаєте, пане Корнішоне, як би ви могли собі в'явити всі наслідки від цього, ви б собі уже зразу вирвали все волосся на

голові. Глянувши на лисину. Правда, це було б досить легко зробити.

Корнішон неймовірно й пильно в той же час оглядає Гайяра. Ви при своїм розумі, пане Гайяре?!

Гайяр. О, тільки при своїм! Позичений мені ніяк тепер не годиться. Але послухайте, пане Корнішоне. Ви ж психолог. Як же ви не розумієте: приходить людина і робить пропозицію вашій дочці бути його жінкою. Не божевільний, не п'яний. Сам знає, що дочка має нареченого, багатого, з становищем. І все ж таки робить. Правда?

Корнішон. Ну?

Гайяр. Так як же ви, психолог, можете до цього так ставитись? Як же ви не запитаєте себе: мусять же бути в цієї людини якісь серйозні підстави для цього. Га? Ні?

Корнішон якийсь мент мовчить і пильно розглядає Гайяра. Гм! Ну, добре: які ж такі підстави у вас? Це цікаво.

Гайяр з усміхом. Які? Ну, насамперед, я кохаю вашу дочку.

Корнішон. Так. Одна підстава дуже серйозна. Друга?

Гайяр. Ваша дочка теж мене кохатиме.

Корнішон. Кохатиме? Гм! Це ще серйозніша. Далі?

Гайяр. Ви гадаєте, пане Корнішоне, що це не серйозні підстави? Для щасливого шлюбу це найголовніші. Решта може бути, а може й не бути. Як раз у шлюбі з Лепеті їх і не буде.

Корнішон. Пана Лепеті ми залишимо, пане Гайяре. Які ви маєте ще серйозні підстави для вашої почесної для нас пропозиції?

Ви бачите, як психолог, я досить терпляче, навіть з великим інтересом ставлюся до цього вашого цікавого акту.

Гайяр. Ще які? Гм! Те, що я скажу, здасться вам ще більше... несподіваним. Але я мушу сказати. Підстава ще та, що я вам пропоную спілку зо мною в усіх моїх і ваших справах. Нарівно. П'ятдесят і п'ятдесят.

Корнішон ошелешено. Ви мені пропонуєте спілку?.. Ви?!

Гайяр. Я, пане Корнішоне.

Корнішон. Що ж ви маєте?

Гайяр. Я маю сміливість, розмах, творчість. Я з нічого можу творити велике.

Корнішон. Скільки ж ви створили досі? Скільки маєте?

Гайяр. Це не важне, пане Корнішоне, скільки я маю. В даний момент я не маю нічого, але...

Корнішон. І ви пропонуєте мені...

Гайяр... але через два місяці, наприклад, пане Корнішоне, я матиму більше ніж ви або Лепеті. З нічого. Хіба це не важніше, ніж мати в даний момент?

Корнішон. О, це, розуміється, далеко важніше. Але як же ви це зробите, відкрийте мені ваш чудодійний спосіб.

Гайяр з усміхом. Не можу, пане Корнішоне. Зараз не можу. Потім з охотою. Так, що, пане Корнішоне, з цього боку ви також можете бути цілком спокійні за свою дочку. А що до себе, то кращого спільника ви собі не можете побажати. Вам здається дикою моя пропозиція? На жаль, я вам нічого більше не можу сказати. Але щиро, як батькові

людини, яку я гаряче кохаю, ради якої, власне, іду на цю пропозицію, я вам ражу добре подумати над нею і прийняти її зразу ж. Як психолог, ви повинні розуміти, що без серйозних підстав не робляться такі... немов би дикі пропозиції.

Корнішон регочеться. Зразу ж прийняти? Може, зараз же піти до нотаря і зробити договір? П'ятдесят на п'ятдесят? Ваше, моє, все спільно.

Гайяр. Так, пане Корнішоне. І коли ви це зробите, ви будете щасливою на все життя людиною. Коли не зробите, все життя будете гірко, болюче каятись. Більше я вам нічого не скажу. А щодо дочки вашої, то тут ще гірше буде. Шлюб з Лепеті буде в неї нещасний, ні вона його не кохає, ні він її.

Корнішон, весь спалахуючи гнівом. Та що це таке, справді? Та як ви смієте являтися до мене з таким нахабством?! Як смієте ви, нещасний, патякати тут про мою дочку і її нареченого?! Моя дочка кохає свого нареченого і він її. Чуєте? А після цього забирайтеся мені моментально геть звідси!

Гайяр зо спокійною, сумною посмішкою. Мені щиро вас жаль, пане Корнішоне. Розуміється, я піду. Але мені щиро-щиро вас жаль...

Корнішон люто. Ви довго ще будете тут... Хочете, щоб слуги викинули вас на улицу? П'аний авантюриста! Нахаба!

Гайяр. Поганий ви психолог, пане Корнішоне! За це гірко каятиметесь. Спокійно, з гідністю вклоняється і виходить.

Корнішон. Паршивець! Дивіться! Га? Люто ходить по хаті.

Входять Анріета і Жакеліна.

Анрієта. Що, ти вигнав його?

Корнішон. Ні, до чого доходить зухвальство! Га? До Жакеліни. Тепер ти бачиш наслідки своїх принципів? Га? Бачиш? Цей тип, знаючи, що ти виходиш за Лепеті без кохання, приходить за своїм товаром. Загітувала? Га?

Анрієта. Ну, годі, не хвилюйся так. Не вартий він того, щоб так запалюватися.

Корнішон. Ні, він мені пропонує спілку з ним. Ха! Можеш собі уявити таке неймовірне нахабство? Бач, жулік, на психологію вдарив. „Психолог“. Ха, голубчику, я таки психолог!

Жакеліна з виразом хмарної задуми сидить у фотелі.

Входить Слуга.

Корнішон сердито. Що там ще?

Слуга. Пан Фор просить прийняти.

Корнішон зразу заспокоюючись, живо. А, це інша річ. Просіть!

Слуга виходить.

Корнішон, вже весело. Ах, нахаба, авантюриста! Га?

Анрієта. А все ж таки я побоююсь, Франсуа, що тут щось не так... Жакеліна каже, що в його зовсім — зовсім інший вигляд, ніж звичайно. Чи нема тут зв'язку зо спадщиною? А раптом він щось має? Не міг же чоловік, дійсно, так змінитися і приходити з такими пропозиціями, коли б...

Корнішон. Який зв'язок зо спадщиною? Який? Нахабство! Будь певна, що він сказав би. Ого!

Входить Фор. З фотографічним апаратом у руці. Швиденько підбігає до всіх, здоровкається.

Фор. Доброго здоров'ячка! Доброго здоров'ячка! Дуже прошу мені вибачити за маленьке запізнення. Але в мене, знаєте, такі тепер всякі справи, просто голова круга йде.

Корнішон. Нічого, нічого. Я тільки думав, що ви, взагалі, сьогодні не прийдете.

Фор. Як можна! Як можна! Тільки ви мені дозволите зараз же приступити до роботи, — в мене тепер така сила різних обов'язків...

Корнішон. Будь ласка, будь ласка. Тут, я думаю, найкраще фотографуватися?

Фор. Чудесно, чудесно, чудесно! Хапливо наготовлює апарат.

Корнішон. Де мені стати чи сісти?

Фор. От тут, будь ласка, от-тут, от-тут. Коло столу, коло столу. Поза державних діячів. І навстоячки, навстоячки, будь ласка. Навстоячки — це поза величності, поважності, дії, драматичності.

Анріета. Я побоююсь, щоб у цій позі ріст не зменшився. Сидячи не так помітно.

Корнішон. Ну, звичайно ти вже побоюєшся!

Фор. Але ж у пана Корнішона чудовий ріст. Чудовий, чудовий!

Корнішон. От бачиш, ти краще вже не втручайся.

Анріета. Та я ж нічого, я тільки думала...

Корнішон. Свої жінки ніколи не цінять чоловіків.

Фор. О, яка глибока думка! Геніяльна! Просто державна думка!

Жакеліна сидить усе з тим самим виразом глибокої задуми, тільки часом, немов схаменувшись, швидко дивиться на всіх і знову задумується.

Ф о р. Тепер, попрошу вас, будьте ласкавенькі, спертися лівою рукою об стіл. От так. Дякую красненько. А потім... вибачте, трошки більше імпозантності. Закладіть праву руку за борт піджака... От так. Вільніше, вільніше пустіть позу. Більше такої, знаєте, зневаги собі в лиці, зневаги, зневаги.

Корнішон хмуриється, випинає груди.

Анрієта смішливо закусює губи.

Ф о р. Трошки вище голову, будьте ласкавенькі. Гордості, гордості більше. Пам'ятайте, що в ваших руках сила. Ви — майбутній депутат, міністр, президент. Більше недбалості й вищості в погляді. Ви нічого не помічаєте, весь світ у вас там десь під ногами така собі комашня якась...

Анрієта. Вистав хоч одну ногу наперед, а то як салдат.

Корнішон нетерпляче відмахується від неї рукою.

Ф о р. Головне в політиці, це — імпозантність постати і віра в себе. Але абсолютна непохитна, догматична віра! Так, так, так! Я знаю феноменальних дурнів, цілковитих нікчемностей, які стали міністрами й національними героями тільки через те, що мають оттаку віру в себе. Запевняю вас, запевняю вас! Та ви подивіться на них, послухайте їх і ви самі через п'ять хвилин будете переконані, що інакше й не може бути, ви будете загіннотизовані їхньою вірою в себе. О, це багато значить — віра в себе. І постать, і постать, і постать! Коли у вас оттака важність, імпозантність, оттака, знаєте, зневага до всіх у лиці, значить, ви щось таке та маєте ж! Га? Ні? А коли ви до цього дійсно маєте ще мільйони, то можете ж собі в'явити, яке це вра-

жіння робить. Я оце вчора бачив одного пана, жидочок собі з Америки, двадцять літ тому торгував сірничками на улицах Нью-Йорка. Тепер він має сотні мільйонів і газети називають його „другом Франції“. Ви розумієте: друг Франції! Га? Франція і оцей жидочок — друзі між собою. А яка імпозантність постати! Яка віра в себе!

Корнішон прибравши важкий, набундючений вираз. Здається, так буде нічого?

Фор. Чудесно, чудесно, чудесно! Прошу одну хвилиночку не рухатись. Наводить апарат, клацає. Готово! Дякую красенько. Завтра читачі нашої газети матимуть приємність бачити портрет нової політичної зорі.

Корнішон. Ху! Ну, знаєте, коли вся політична кар'єра буде така важка, як оцей початок, то я волю сидіти на своїй фабриці.

Фор. О, це тільки звичка! Тільки звичка, тільки звичка. Через рік ви будете з усіма оттак триматися, як оце перед апаратом. Запевняю вас!

Корнішон. І інтерв'ю завтра буде в газеті?

Фор. А як же, а як же, а як же! І інтерв'ю, і портрет, і від редакції. Все як слід. Тільки, пане Корнішоне, це вже моє останнє інтерв'ю.

Корнішон. Чого так?

Фор. І це, власне, я роблю тільки з пошани до вас, а не з обов'язку. Я вже, пане Корнішоне, більше не працюю в газеті, вже п'ять днів як я маю іншу службу. Тут такі події, пане Корнішоне! Просто дива якісь робляться!..

Корнішон зацікавлено. А що таке?

Фор. Та й вас вони торкаються, пане Корнішоне. Торкаються, торкаються.

Корнішон. О? Та що ж таке?

Фор. На великий жаль, дорогий пане Корнішоне, мені дуже трудно розповідати, — зв'язаний я словом. Та не так словом, як примусом, як новою службою своєю. А з другого боку, найщиріша симпатія до вас підказує мені, що я мушу вас попередити. І виходить просто трагедія.

Корнішон занепокоєно. Попередити мене? Значить, щось мені загрожує?

Фор. Загрожує, пане Корнішоне, загрожує. Та ще й як!

Анрієта тривожно. Оце боже мій!

Корнішон. Та в чому ж річ, пане Форє? Кажіть одверто.

Фор. З дорогою б душею, пане Корнішоне, так не можу. Ніяк не можу. Моя доля тепер залежить од людини, в якій я на службі. Як він довідається, що я вам щось сказав, він мене моментально прожене. Роботу в газеті я покинув. І ви розумієте, я лишуся просто на вулиці.

Корнішон. Хто ж ця людина?

Фор. Навіть цього не маю право казати. Бачите, яке моє становище!

Корнішон. Та чекайте, як же це воно так?! Ви нас тільки налякали і сказати нічого не хочете.

Фор. Вибачте, ради бога. Я сам дуже каюсь. Але зрозумійте ж моє становище...

Корнішон. Пане Форє, ви можете нічого не боятися, кажіть. Я вам гарантую компенсацію, коли вас позбавлять сеї служби. Кажіть!

Фор чухається. Ні, пане Корнішоне, простіть мене, ради бога, що я вас знепокоїв, але... не можу!

Корнішон виймаючи чекову книжку. Кажіть, у скільки ви оцінюєте компенсацію.

Фор. Гм! От боже мій!.. Щоб знайти нову посаду, треба мінімум півроку життя собі забезпечити.

Корнішон. Добре! Тільки скажіть: серйозна небезпека?

Фор. Дуже серйозна, пане Корнішоне.

Корнішон. Добре. Десять тисяч. Згода? Але вся тайна мусить бути тут.

Фор зі드хаючи. Тільки з великої симпатії й пошани до вас, пане Корнішоне...

Корнішон. Добре! Пише чек. Але попереджаю, пане Фор: коли... ваша тайна виявиться не вартою цієї компенсації, я ліквідую чек.

Фор. Прошу, прошу!

Корнішон подає чек. Прошу. Розповідайте.

Фор. Дякую. Ховає чек у кишеню. Так от, пане Корнішоне... Я можу вільно говорити? Дивиться на Анріету та Жакеліну.

Корнішон. Можете, можете.

Фор таємно, озирнувшись. Так от, пане Корнішоне, справа йде про спадщину пана Дюрандо.

Корнішон. А?

Анріета. Я так і побоювалась!

Фор. Я на службі тепер у пана Гайяра.

Корнішон. Гайяра?!

Жакеліна при цьому слові здригується, виходить із задуми й починає пильно слухати.

Фор. За особистого секретаря в його. Так, так, так! Тиждень тому назад він знайшов мене і запропонував.

Корнішон. Він одержує спадщину?!

Фор. Я точно не знаю, але догадуюсь, що має одержати. Він мені про це абсолютно

ні слова не каже. Взагалі тут така якась містерія, що... Я, наприклад, за умовою, не маю права ні про що його розпитувати. Тільки точно виконувати все, що він мені накаже. Але він мені проговорився в перший день. Коли він мене запросив на службу до себе, ми в той вечір разом повечеряли, він добре випив і проговорився мені, що він одержав якогось посмертного листа від дядька Дюрандо. А в тому листі пан Дюрандо немов би відкриває Гайярові, так би мовити, дух епохи, великий секрет творення багатства, на підставі свого, очевидно, досвіду. Так би сказати, духовний тестамент, чи що.

Корнішон. В чому ж саме той секрет?

Фор. А от цього Гайяр мені, звичайно, не сказав. На другий день він, очевидно, схаменувшись, почав замазувати, одрікатися від того, що сказав. Я думаю, що дядько Дюрандо в тому листі заборонив йому говорити, чи що. Абож сам Гайяр боїться, щоб до відкриття тестаменту Лепеті не довідався про цей додатковий лист. Я не знаю...

Анрієта. Оце ж той додатковий тестамент. Розумієш, Франсуа?

Корнішон хвилюючись. Чекай, чекай. А ви певні, що він, дійсно, одержав такого листа, що не збрехав вам?

Фор. Я сам того листа не читав, але з цілковитою певністю знаю, що, дійсно, днів десять тому назад він одержав од нотаря Лемуана рекомендованого листа. Той лист він що дня перечитує, як молитву. І береже його так, як страшенну дорогоцінність: у залізній касі, до якої проведені всякі електричні дзвінки, токи, всяке чортovinня.

Корнішон. От така штука!!

Фор. Моє вражіння, пане Корнішоне, таке, що він цілком певен у тому, що вся спадщина дістанеться йому. Все його поводження, вся обстановка його життя, все про це говорить. Наприклад, моя служба в тому, що я збираю й систематизую всі дані про маєтки пана Дюрандо. В кабінеті Гайяра всі стіни заповнені мапами, фотографіями, планами всіх фабрик, заводів пана Дюрандо. Так само я маю за обов'язок збирати відомості про всякі чужі підприємства, про ціни їм, про стан їх і т. д. Очевидно, для майбутньої купівлі.

Корнішон. Така історія!?

Фор. І все його життя тепер цілком інше. Ви подивились би на його помешкання тепер. Кабінет його, так це якась каплиця, храм, а бог там єдиний: дядько Дюрандо. Посередині на весь ріст статуя Дюрандо, скрізь по стінах портрети його. Сам кабінет у якихсь диких фарбах, аж моторошно сидіти в йому. А крім того... Це вже просто якась спіритична містерія. Є в його ще одна кімната, куди він нікого абсолютно ніколи не пускає. Я тільки раз устиг зазирнути. Вся чорно-синя, стеля, стіни, підлога, все. Посередині теж бюст Дюрандо. Коло його канапа, фотель, столик і більше нічого. В цій кімнаті Гайяр що дня проводить цілі години. Що він там робить, я не знаю. Прислуга каже, що часом чути голоси, чи самого Гайяра, чи ще кого, невідомо. Прислуга певна, що він викликає духа старого Дюрандо і з ним балакає.

Корнішон. Що за дурниці!

Фор. Я сам думаю, що дурниці. Але чого не буває. Адже то правда, що старий Дюрандо

поставив умову, щоб одкриття його тестаменту було в його присутності, себто, щоб викликали його дух? Правда ж?

Корнішон. Та правда. Але старий уже був зовсім з глузду з'їхав при кінці свого життя.

Фор. Ну, все одно. Але, очевидно, він дав заповіт Гайярові в цьому листі викликати його, чи чорт їх знає, вибачте. Одне слово, тут якась кабалістична містерія щодня. А взагалі, коли б ви побачили тепер Гайяра, ви б його просто не впізнали. Цілком змінилася людина. То ж був такий, як ми зустрілися, пришиблений, принижений. А тепер... Вигляд, поведження, тон людини, що володіє всім світом! Віра в себе така, що...

Корнішон понуро. Ми його бачили. Тільки що.

Фор. Як, він був у вас?!

Корнішон. Приходив просити мою дочку бути його жінкою.

Фор. Та не може бути?! Так, так, так! Він, значить, тепер рішився. Я знаю, він закоханий у панну Корнішон. Він був у такому одчаю на заручинах, що, я гадав, він з собою щось зробить. Ну, і...

Корнішон. Я його прийняв дуже... суворо. Звідки ж я знав? Мені здалася його пропозиція просто... якимсь божевіллям, чи нахабством. Ви ж розумієте...

Фор. Так він вам, значить, щось сказав про спадщину?

Корнішон сердито. Та в тому ж і річ, що ні слова! А просто от собі, він кохає мою дочку, давайте її йому за жінку. Само собою, що я...

Ф о р. Так він нічого не сказав?! Так, так, так! Розуміється, розуміється.

К о р н і ш о н. Звичайно, тепер усе набирає іншого освітлення, тепер, коли це все правда, то... Гм! Звідки ж я міг знати, чортяка його забірай?!

А н р і е т а. А бач, я казала...

К о р н і ш о н. Ти казала, ти казала! Що ж його тепер робити? Форе, голубчику, а чи не можна якось того листа... ну, розумієте...

Ф о р злякано. Боже борони, боже борони! Насамперед, я ж вам кажу, він його так береже, що ніякий злодій не може вкрати, моментальна смерть, як тільки спробує зломити чи відімкнути шафу.

К о р н і ш о н. Але ж ви — секретар. Може, якось так...

Ф о р. Боже борони, боже борони! Та він же мене знищить.

К о р н і ш о н. Ну, про це не турбуйтеся. Звичайно, компенсація була б вам... яка хочете. Коли справа йде про всю спадщину, то ні я, ні Лепеті, розуміється, не будемо рахуватися з видатками. Га?

Ф о р. Гм! Та розуміється... Але ж... Не знаю. Це просто неможливо...

К о р н і ш о н. А ви подумайте! Подумайте, голубчику. А я побалакаю з Лепеті. Треба ж якось рятуватися. Цілком можливо, що старий Дюрандо міг зробити таке божевілля під впливом свого спіритизму. Не можна ж допустити цього безглуздя!

Ф о р. Та звичайно, звичайно... Гм! Але я ризкую смертю, знаєте.

К о р н і ш о н. Ну, може якось знайдете спосіб без ризику. От історія! То ж то воно тепер зрозуміло! Ха! Чується.

Фор прощаючись. Ну, я подумаю.

Корнішон. Подумайте, подумайте! І ми зразу зробимо відповідний договір з вами, щоб ви мали певність. Подумайте, голубе. Треба ж якось, знаєте...

Фор. Та звичайно, звичайно... Всього добренького. Будьте здоровенькі. Прощається й в глибокій задумі прямує до дверей.

Корнішон. Будьте здорові, Форє, всього доброго! Сповіщайте ж зразу, як надумаєте!

Фор. Неодмінно, неодмінно! Виходить.

Корнішон у піднятті швидко ходить по кімнаті і тре собі лисину. Ха, така історія! Ти диви! Га? Як же я міг знати, чортяка його мамі, що в його така штука?! „Будете каятись“. Дійсно, коли так, то... А цей лист, очевидно, нищить увесь тестамент. Та ще й який там тестамент тепер?.. А ти, Жакеліно, дуже різко відповіла йому?

Жакеліна. Що за питання? Відповіла так, як заслуговував цей нахаба!

Анрієта. Ну, чого ж нахаба? Тепер це ясно, чого він так поведився...

Корнішон. Так, звичайно, тепер усе має інший вигляд. І спілка з ним. Ху, ти чоррт!

Жакеліна. Ви, здається, вже готові тепер переконувати мене, щоб я покохала Гайяра? Га?

Корнішон. Ах, дай ти мені спокій зо своїм коханням! Кому що, а курці просо. Не в коханні тут річ, а в спадщині! Ти ж подумай: а раптом усе дістанеться не Лепеті, а цьому... чудному чоловікові.

Анрієта. Та й не такий він уже й чудний. А коли зрівняти з Лепеті, то, розуміється, куди ж бідному Лепеті до його. Це ж такий,

дійсно, мужчина. Такого й покохати не важко...

Жакеліна гнівно, обурено. Цього самовпевненого нахабу, брутальника?!

Анріета. Ну, чого ж брутальника, моя дитино? Що він тебе кохає і просить тебе бути його жінкою... Що ж тут брутального?

Жакеліна знизуює плечима.

Корнішон. Ні, ні, тут треба переглянути всю справу, треба, треба...

Жакеліна. Можете переглядати собі, скільки хочете. Але я вам заявляю, що готова кого хочете покохати, тільки не цього... биндюжника!

Корнішон. От маєте собі: нова фантазія! Тут ціла трагедія, тут катастрофою пахне, а вона собі свої вибрики.

Швидко входить Лепеті.

Корнішон. А, дуже добре, що ви прийшли!

Лепеті в трохи жвавішому стані, ніж звичайно. Доброго здоров'я! Добридень! Я теж дуже радий, що застав вас усіх. Маю досить чудну річ вам оповісти.

Корнішон. Е? Презирається з Анріетою.

Лепеті. Дозвольте закурити? Я трошки... як би мовити, порушений в чутті нормального...

Корнішон. Будь ласка, голубчику, будь ласка! Ви у себе дома. Що ж то за чудна річ у вас?

Лепеті виймає сигару, методично обрізає, не хапаючися закурює. Річ досить цікава. Більше, правда, комічна, ніж серйозна. Півгодини тому, може трохи більше, до мене в банк приїжджає мій шановний і дорогий кузен, пан Гайяр.

Корнішон. Ага! Зиркає на Анріету. Ну?

Лепеті. І без довгих балачок пропонує мені таку річ: з огляду на те, що він кохає панну Жакеліну, він хоче неодмінно з нею женитися. Тому я повинен одмовитись од нашого шлюбу з Жакеліною і переуступити йому свої права. А за це...—прошу уваги!— а за це він згоден бути моїм спільником на половинних умовах у майні та спадщині. Ви розумієте?! Сміється тоненьким, писклявим голосом.

Корнішон. Розуміємо. Він нам запропонував це саме.

Лепеті. Вам також?!

Корнішон. Точнісінько це саме.

Лепеті. Без ніякого сумніву, —хворий! І з вами цей самий тон вищости, перемоги?

Корнішон. Те саме.

Лепеті. Ознаки прогресивного параліча! Манія грандіоза, перебільшений оптимізм, якийсь навіть екстаз. Ви, здається, не згодні?

Корнішон. На жаль, ні. З нашою спадщиною, Лепеті, справа стоїть кепсько.

Лепеті. Чому так? І при чому тут Гайяр?

Корнішон. Прогресивний параліч Гайяра пояснюється дуже просто: він одержав через Лемуана посмертного листа від старого Дюрандо. Так, так, посмертного листа. А в листі тому немов розкривається якийсь великий секрет творення багатства, дух епохи нашої і ще якесь містично-спіритичне чортовиння. А це значить, що, власне, спадкоємцем своїм Дюрандо вибрав не вас, дорогий мій, а Гайяра.

Лепеті. Звідки вам це відомо?!

Корнішон. Від його власного секретаря, товариша по ліцею. Та ви його знаєте—журналіст Фор. Та й йому проговорився в п'яному стані.

Лепеті. Це щось фантастичне!

Корнішон. Коли прикласти, що розповідає про поводження Гайяра цей самий Фор, та хоч би те, як він з нами поводився, то це сумна для нас фантастика.

Лепеті. Але ж це—неможливе, це—неможливе!

Корнішон. Е, голубе, що неможливе в спіритизмі?

Лепеті рішуче йде до телефону, бере апарат у руки. Будь ласка, панночко! Сегюр 22-76... 22-76. Так. Слухає.

Корнішон. Ви що хочете, Лепеті?

Лепеті не відповідає, слухає. Алльо! Пан Лемуан? Дуже приємно. Тут пан Гайяр. Гайяр!.. Так. Добридень. Нічого особливого, пане Лемуане, я хотів тільки ще раз подякувати вам за пересланого листа нашого незабутнього небіжчика, дядька Дюрандо. Напружено слухає. Так, за пересланого мені вами його листа... Так, звичайно, це ваш обов'язок, але лист остільки важний, як вам, мабуть, відомо, що я вважав за необхідне ще раз вам подякувати. Дуже приємно... Ні, більше нічого... Всього доброго! Кладає руру, понуро. Так, він переслав листа Гайярові. Починає ходити по кімнаті.

Корнішон піднято. Значить, таки факт!! Значить, таки факт! Ха! Оце так історія! Що ж робити тепер, Лепеті?!

Лепеті. Насамперед, холоднокровність. Спокій. А потім ще невідомо, який то лист.

Корнішон. Ну, це вже відомо!

Лепеті. Нам треба мати його в руках, цей лист.

Корнішон. Ого, це, думаєте, легка справа? Послухали б ви, що розповідає Фор, як

Гайяр береже той лист. Я вже сам про це подумав і з Фором навіть умовився, щоб він його здобув за відповідну заплату. Але що робити, як того листа не здобудемо? Га?

Лепеті. Треба його здобути! Треба за всяку ціну!

Корнішон. Але яким же способом, голубе?!

Лепеті. Через Фора, через прислугу. Підкупити, викрасти. Хоч поглянути, що за лист. А крім того... Але тут уже мусимо прохати помочи в Жакеліні.

Корнішон. У Жакеліні?!

Лепеті. Так, у Жакеліні. Мусимо піти на цю навіть жертву. Пильно думає.

Жакеліна вражено, чекально дивиться на Лепеті.

Лепеті. Так! Жакеліна повинна виявити деякі акторські таланти і врятувати ними становище. А саме: а) вона немов би закохується в Гайяра; бє) немов би розходитьсь зо мною, повернувши мені слово; ве) немов би приймає пропозицію Гайяра і стає його нареченою і, нарешті, ге) входить, як наречена в довір'я його і здобуває лист. Це—найбільше певний шлях.

Жакеліна пильно дивлячись на Лепеті. Ви це серйозно пропонуєте?

Лепеті. Так, Жакеліно, цілком серйозно. Я йду на цю велику для мене жертву в ім'я нашого загального інтересу й справедливости. Коли дядько зробив це дике безглуздя, то він його міг зробити тільки в ненормальному стані. Ми мусимо це виправити.

Жакеліна в хмарній задумі чудно посміхається.

Корнішон. Гм! Так. А нам, значить, пропозиції його ніяк не приймати?

Лепеті. Ну, розуміється, ні! Як можна! Ми насамперед не знаємо, чи, дійсно, спадщину одержить Гайяр. А потім... коли ми матимемо в руках цей лист, ми будемо бачити, що нам робити.

Корнішон. А як не матимемо? А як і Жакеліні не вдасться виманити? Що ж усе таки тоді?

Лепеті, уникаючи погляду Корнішона. Тоді будемо думати. Так от, Жакеліно, як? Можете ви взятись за це важке завдання? На вас уся надія.

Жакеліна. Перш усього мої акторські таланти... А потім... Значить, замість кари й помсти цьому нахабі й брутальникові, я повинна ще виявляти до його кохання? Оце пікантно! Ха!

Корнішон. Ах, та дай же ти, нарешті, спокій зо своїм коханням! Тут серйозна ділова справа, а вона з чорзначим.

Жакеліна. Та мені гидко грати з ним цю ролю! Розумієте ви?

Лепеті. А мені легко згожуватись на це, Жакеліно? Але треба. Ми мусимо піти на цю жертву. Згадайте Юдиту, що мусіла, ради загального добра, взяти на себе таку саму ролю. Але ви нею ж і покараєте цього нахабу.

Корнішон. Розуміється! І лист видурити, і носа натягти!

Анріета. Треба, моя дитино, нема ради.

Жакеліна з чудним усміхом мовчить.

Лепеті простягаючи їй руку. Ну, Жакеліно? Ідемо на цю жертву?

Жакеліна. Уявляю, як він буде тріюмфувати, цей самовпевнений брутальник!

Лепеті. Але в'явіть, чим кінчиться його тріумф. Хай на мент потріумфує. Тим дужчий буде ефект потім. Ну, Жакеліно, мені треба поспішати, на мене чекають важні справи, а я хочу зараз знати. Ввечері ми докладніше обміркуємо. Берете ролю Юдити? Ідете в табір Олоферна? Протяга до Жакеліни руку.

Корнішон. Жакеліно! Ну?

Жакеліна якийсь мент дивиться на Лепеті, потім з загадковим усміхом бере його руку. Ну, що ж!..

Корнішон. Браво, Жакеліно! Дякую, ти гідна свого батька дочка!

Лепеті потискуючи руку Жакеліни, потім цілуючи її в чоло, врочисто. Спасибі! Ви—героїчна дівчина. Я зворушений до глибини душі...

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ

У Гайяра. Велика кімната, убрана й обставлена так, як описував її Фор. Залізна каса. Двері просто — до передпокою; ліворуч і праворуч — до інших кімнат. Телефон на столі.

Гайяр лежить у фотелі, задравши ноги на поруччя, курить з мрійно насмішкуватим і певним у собі виглядом.

Фор біля його. Ох, небезпечно, голубчику! Ох, небезпечно, ох, небезпечно! А-я-я-яй, як небезпечно! Це ж просто вже зухвальство, вибач мені, перед долею. Вона дає тобі міліони, розкоші, владу, а ти ще коверзуєш!

Гайяр регочучись. Правильно, Форчику! Коверзую! Піймав за коси, стерву, і не випускаю: давай усе! Повністю! Разом з Жакеліною! Без Жакеліни не візьму!

Фор. Та як усе?! Скільки ж ти тепер уже хочеш од них?! Всі сто відсотків, може?!

Гайяр сміючись. Ну, для чого ж так? Як спочатку сказав: п'ятдесят відсотків з того й другого, з усього їхнього теперішнього і майбутнього майна. І Жакеліну в додачу. Без Жакеліни...

Фор благально. Гайяре, серце, голубе рідний, не перетягай струни! Благаю тебе Жакеліною твоєю, не перетягай! Дають люди тридцять, —

бери! Ти ж подумай: через три дні відкриття тестаменту! Що ж ти собі думаєш?!

Гайяр. Думаю, що через два дні ми з тобою матимемо гроші. А я ще й Жакеліну. А як без Жакеліни, так...

Фор. Ох, почекай ти, ради бога, з Жакеліною! Дай спочатку про відсотки вияснити. Як же ти матимеш через два дні, коли ти з ними ще й не балакав?! Три тижні люди добиваються побачення! Ну, хай тиждень ти не приймав їх із „тактичних та стратегічних міркувань“, як ти кажеш. Добре. Хай. А яка ж тут уже стратегія, коли ти доводиш до самого краю?! Не розумію, не розумію, не розумію!

Гайяр схоплюючись на ноги, хляска по плечі Фор. Бо в тебе нема розмаху і творчости, Форчику! Це ти розумієш? Ні? Ти готов ухопити будь який клаптик і втікти. Правда? А я на клаптик плював! Чуєш? А-а, вони хочуть обкрутити мене?! Ні, побачимо, хто дужчий! А Жакеліна, мовляв, навіть уже з ніжністю балакає про мене? Хе!

Фор. Та запевняю тебе, голубчику! Ти на неї, очевидно, справив тоді таке сильне враження, що тільки про тебе й думає. І батьки це кажуть, і сама вона. Слово честі! Щоразу як бачуся з ними, так усі...

Гайяр. От, бач, Форє, от бачиш! От ти ж не розумієш, що коли й батьки й вона сама, а надто вона сама, тобі це кажуть, значить, це навмисне, з якоюсь метою. А значить, неправда! А значить, обман і гра! Розумієш? А-а, вони Жакеліною обкрутити мене хочуть?! З гнівом: Жакеліною?! Га! І її вплутали сюди?! Ну, вибачте! Ні на які переговори не піду, поки Жакеліна не прийде сюди сама і не по-

каже, що, дійсно, мене кохає! І хай вони самі приведуть її! Хай сам Лепеті, батьки, всі благають мене, чорт їх забірай, щоб я взяв із їх рук Жакеліну! Хай навколюшках благають, щоб я взяв у їх половину їхнього майна! От що!

Фор зо страхом дивлячись на його. Гайяре, Гайяре, ради бога...

Гайяр. І до самого відкриття тестаменту ніяких переговорів з паскудниками, коли так!

Фор з жахом і непорозумінням. Та ти що: ти справді віриш, що в тебе є лист од Дюрандо, чи що?! Що за божевілля?!

Гайяр немов трохи очутившись, тупо дивиться на Фор.

Фор. „До самого відкриття“! Та відкриття ж це, може, всю нашу комбінацію розвалить, навіть як візьмемо з них тридцять відсотків. Оце так! Та нам, дійсно, треба вхопити й тікати. А ти тут ще з своєю Жакеліною! І вибриками! Ні, ні, ти занадто вже, голубчику,ходиш в свою ролю, занадто, занадто!

Гайяр з чудною посмішкою задумливо дивиться вбік. Гм!.. Так... Раптом, знову прибираючи свій попередній вигляд. Так, значить, тікати? Хапати клептик і тікати? Га? Так, от, Форчику, знай: дійсно, в мене є лист од дядька Дюрандо! Чуєш? Дійсно, я можу ставити їм які хочу умови! Дійсно, не боюсь тестаменту! І дійсно тільки ради Жакеліни згожуюсь вступати з ними в спілку! І то при умові, що Жакеліна мене дійсно кохає! Чуєш?

Фор з острахом дивиться на його. Голубчику, ти це серйозно?

Гайяр. Цілком!

Фор все більше та більше лякаючись. Але ж, Гайяре, ми ж з тобою вдвох разом складали...

Гайяр. То все дурниці! Справжній лист у мене!

Фор. Який лист?! Гайяре, голубе, може ти стомився... Слухай, серце...

Гайяр. Нічого не хочу слухати! Годі! Форє! Ти — мій секретар і прошу слухатись моїх наказів! Лист у мене є! Чуєш? І ніяких прошу мені сумнівів! І коли будеш показувати куверту з листа від нотаря Корнішонам чи Лепеті, то пам'ятай, що це куверта від справжнього листа. Так, так, од справжнього! Годі!

Фор. Побий мене бог, ні чорта не розумію! Це щось уже божевільне!

Гайяр. І нема чого тобі розуміти! Твоє діло виконувати і пам'ятати, що я тобі кажу. Прошу зараз же потелефонувати Корнішонам і...

Стук у двері.

Гайяр злякано, тихо: Почекай відчиняти! Біжить у куток, швидко вдягається в довгу блузу, чорну з зеленими визерунками по ній.

Фор іде до дверей, жде, потім одчиняє і крізь двері пошепки з кимсь балакає. Хитає головою й зачиняє двері. Таємно: Лепеті прийшов. Вже вдруге сьогодні. Приймеш?

Гайяр. Лепеті? Гм!.. Сам? Ну, так от що: спочатку ти приймай його і прозондуй, чого йому треба.

Фор. Та відомо, чого...

Гайяр строго і сильно. Форє! Я прошу виконувати мої накази! Я буду в чорній кімнаті.

Поважно виходить.

Фор знизує плечима, якийсь мент стоїть у розгубленості, потім глибоко зідхає, набірає вигляду поштивости

та таємности, прямує до дверей. Відчинивши їх, з тим самим виразом манить до себе пальцем Лепеті з передпокою.

Входить Лепеті—вигляд у його стомлений, виснажений, під очима великі синці, очі тривожно, змучено бігають, тримається нервово.

Лепеті. Доброго здоров'я, Форє. Я ще раз сьогодні... Ну що? Казали?

Фор тихим голосом, похапцем. Тш-ш! Казав, пане Лепеті, казав, казав. Щодня кажу, ризкую стягти на себе невдоволення й навіть підозріння. Та що ж робити? Не хоче.

Лепеті злякано. Так і сказав, що не хоче? Рішуче?

Фор. Рішуче, ні. Але ж, я вам казав, він нічого тепер рішуче не каже. Наче у сні весь час. Чує й не чує. Забуває зразу.. Задумується весь час.

Лепеті. Але, слухайте, голубчику Форє: скажіть мені ради бога, скажіть щиро: як ви гадаєте... не божевільний він? Ні?

Фор. Ох, ні, пане Лепеті, кажу ж вам, що ні! Такі божевільні не бувають.

Лепеті береться за голову. Знаєте, цілком сам божеволію. Вимучився до щенту. Вже спати не можу.

Фор. Та вигляд у вас не здоровий. Не здоровий, не здоровий.

Лепеті. Головне: а ну ж, це все не так? Чи божевільний, чи містифікація, чи інше? А я ж половину свого майна мушу віддати. Ну?

Фор. Та воно, звичайно, страшно. А з другого боку, пане Лепеті, коли це все правда і ви за те матимете половину спадщини. Це ж не жарт!

Лепеті. От-то ж то, от-то ж то! Так він же не приймає, не хоче прийняти! Значить, уже роздумав?

Ф ор. Боюсь, що маєте рацію. От хіба що панна Жакеліна врятує справу. Коли я йому сказав, що вона хоче побачитись з ним, він трошки оживився і не відмовив рішуче. Ні, не відмовив, не відмовив.

Лепеті. А, не відмовив? Ну, що ж, доведеться разом з Корнішоном.

Ф ор. Але мій гонорар лишається ж той самий, пане Лепеті?

Лепеті. Та звичайно, звичайно! Тільки... чи не можна б усе ж таки, Форе, спробувати добитись у його побачення зо мною самим? Га? Де він тепер?

Ф ор. Та де ж, як не в своїй чорній кімнаті. Все з духом дядечка Дюрандо розмовляє. Гм! Чувається. Наказав не турбувати без особливої потреби.

Лепеті. А ви скажіть йому, що я маю якусь негайну справу, дуже важну.

Ф ор. Гм... Та спробувати можна. Тільки ж чи ви вже рішились остаточно, пане Лепеті? Бо як ви ще вагаєтесь і не зможете нічого певного сказати, то я боюсь, що він дуже на мене буде невдоволений.

Лепеті знову хапається за голову. Чи рішився? Ну, а раптом же це все не так? Га? Ви ж подумайте, Форе! Хоч би якийсь певний доказ...

Ф ор рішуче й таємно підходить до столу й манить до себе пальцем Лепеті. Ідіть сюди. Швиденько. Здіймає папер з конверти й показує Лепеті. Дивіться. Бачите? Нотар Лемуан. Печаті? Га?

Лепеті жадно хапаючи. Лист? Лист? Зазирає в конверту. А де ж лист?

Ф о р. Еге, лист! У касі, звичайно. Він тільки конверту забув. Але хіба це вам не доказ? Га? Дивіться дата: точно так, як я вам казав. Що?

Л е п е т і. Так, дійсно. Дійсно. Значить, таки правда! Таки правда. Рішуче. Так, голубчику, підіть добийтеся побачення! Рішаюся! Годі! Остаточно і твердо рішаюся. Можете казати, що маю важну й серйозну справу. Хоч це ж йому весь час кажеється. Чи прийме ж? Га? Ще тривожніше, ніж раніше. Як ви гадаєте? Може він з Корнішонами окремо вже щось зробив? Підозріло дивиться на Фора. Ні?

Ф о р. Ні, з Корнішоном ще нічого, нічого, нічого.

Л е п е т і. Так ідіть, голубчику, і добивайтесь за всяку ціну!

Ф о р. Спробую ще раз. Але... Знизує плечима й виходить праворуч.

Лепеті лишившись сам, ходить по кімнаті, пильно розглядаючи мапи на стінах, плями, похитує головою. Зупинившись проти статуї Дюрандо, з докором хита головою, пробурмотівши „Ех!“ Потім обережно підходить до каси й розгляда її, несміливо й боязко простяга руку до дверець її й зараз же відшарпує назад. Бере себе за голову й так стоїть.

Входить Гайяр, вигляд у його поважно-задумливий.

Л е п е т і кидаючись до його. Дорогий кузене! Нарешті! Доброго здоров'я! Вибачте, що турбую, але...

Г а й я р все з тим же виглядом. Доброго здоров'я, кузене. Чим маю служити? Показує рукою на фотель і сам сідає, задумливо—розкидано поглядаючи перед собою.

Л е п е т і пильно весь час вдивляючись у його. Я до вас у дуже-дуже важній справі, кузене.

Подивіться на мене. Прошу. Поверта до Гайяра лице. Бачите?

Гайяр пильніше дивлячись на його. Хворі були?

Лепеті. Я й тепер хворий. Ввесь час тяжко хворий.

Гайяр. Щиро співчуваю. Але... що ж за хвороба, кузене?

Лепеті бере себе за голову. В лікарській науці їй нема назви. Я захворів з того самого дня, як ми з вами в останнє бачились. Пам'ятаєте?

Гайяр силкується пригадати.

Лепеті. Коли ви мені зробили вашу пропозицію...

Гайяр живо, ніяково. Ах так! О, мені дуже ніяково за неї, кузене. Прошу вибачити, але я був тоді в такому стані, що сам не розумів, що казав.

Лепеті. Ні, дорогий кузене, це я повинен прохати вибачення, що тоді так поставився до неї. Так, так! Не знаю, в якому саме ви стані були тоді, але я жорстоко покараний за те, що не міг зрозуміти його. Я вам зараз поясню, кузене. Я гадаю, ви зразу зрозумієте мене. Зиркає навкруги, на портрети й на статую Дюрандо. Так, так, тепер я бачу ще виразніше всю реальність мого... кошмару. Кошмар, чи чудо, чи телепатія, чи спіритичне явище? Не розумію. Ви знаєте мене, кузене: я—людина досить твереза, урівноважена і ніколи ні до якої поезії чи містики нахильний не був. Нерви мої теж раз-у-раз були в найкращому стані. І проте зо мною робляться тепер такі речі, що... я хутко збожеволію. Так, так, кузене. Вибачте, що я вам одбіраю час, але мій стан має безпосередній зв'язок

з вами, кузене. Так, з вами. З тою вашою пропозицією, яку я так... нерозсудно відкинув. Правда, я теж мав свої підстави й ви самі повинні згодитись, що я инакше не міг реагувати...

Гайяр поспішно. О, я цілком згожуюсь! Ви мали цілковиту рацію. І я ще раз прохаю вибачення. І прошу вас просто забути її, як... ну, як вчинок п'яної чи ненормальної людини.

Лепеті пильно, з острахом зирка на Гайяра. На жаль, кузене, забути я її не можу. Не можу через те, що... дужчі за нас сили нагадують мені що ночі про неї. Так, кузене, в цю справу втрутились вищі сили. Я кажу вам це просто і одверто, знаючи, що ви зрозумієте мене і не будете сміятись.

Гайяр серйозно, зацікавлено. Вищі сили?

Лепеті. Так, кузене. Я вам розповім усе докладно й одверто. Ви самі зможете судити. Ви пам'ятаєте мою відповідь на вашу пропозицію. Признатися, на вечір того ж дня я вже забув про вашу візиту, зайнятий своїми черговими справами. Ні разу навіть не згадав. Це я виразно пам'ятаю. Так що не можна сказати, що те, що сталося потім уночі було наслідком моїх думок увечері. А сталося те, що я прокинувся від виразного голосу покійника дядечка. Дивиться на статую, потім на Гайяра, що немов би здригується. І від дивного стуку в спинці мого ліжка. І голос, і стук були такі реальні й виразні, що я схопився на ліжку, засвітив світло й хотів кликати слугу. Але голос і стук затихли. Я довго чекав повторення, але більше нічого тої ночі не було.

Я потрохи заспокоївся і рішив, що мені все це приснилося. І на другий день майже

не згадував про це. Але на другу ніч голос і стук повторилися, та з такою силою й на- стійністю, що я вже не міг сумніватися. Бо це вже робилося при світлі. Так, при світлі, кузене! От так, як ми оце з вами сидимо. І голос дядечка такий самий, як я його знав усе життя. Ви можете в'явити мій стан. На третю ніч те саме. На четверту теж. Тоді я вам написав. Ви не відповіли мені. Але явища не припинились. Навпаки, в моїй кім- наті почали робитися цілком неприродні, та- емні річи, про які я не міг навіть нікому говорити, боячись, щоб мене не прийняли за божевільного. Я знову написав вам про поба- чення. Ах, це така мука!

Гайяр все більше й більше дивуючись. Але ж я не знав причини, кузене!

Лепеті. Я знаю, я знаю, ви не винні. Але я теж не міг вам написати, я мусів го- ворити з вами. Бо так мені було нака- зано.

Гайяр. Ким наказано?

Лепеті. Ким? З острахом киває головою на статую. Ним.

Гайяр непомітно пильно зиркаючи на Лепеті, по- хиляє голову побожно, тихо. Це може бути.

Лепеті теж пильно, швидко зирка на Гаяра, в той же час живо. Ви думаєте, що це може бути? Правда? Ви не думаєте, що це галюцінації?

Гайяр задумливо. Ні, не думаю.

Лепеті. І, значить, усе, що каже мені голос, не божевілля? Що це дійсно голос дядечка?

Гайяр. Я не знаю, що саме вам каже голос, але думаю, що... це можливе.

Лепеті бере себе за голову. Що саме каже... Гм!.. Щоночі він каже мені все те саме: „Ти

повинен згодитись на пропозицію твого брата. Ти повинен згодитись. Ти повинен згодитись."

Гайяр вражено. Як?! Це каже голос дядечка?!

Лепеті. Так, кузене.

Гайяр ніби злякано. Це — неймовірно! Себ-то, щоб ми ввійшли в спілку, як я вам тоді пропонував?!

Лепеті. Так, кузене. Більше того: щоб ми майна дядечка не розділяли. Себ-то, щоб ми володіли ним рівно. Взагалі, щоб між нами не було ніякої нерівності, ні в сучасному, ні в майбутньому. Так, як ви самі пропонували.

Гайяр підводячись. Але ж це... Це — неймовірно, кузене!

Лепеті. Чому ж неймовірно? Ви ж самі тоді...

Гайяр. Я був тоді в ненормальному стані. Ви певні, що саме це каже голос?!

Лепеті. Як певен у тому, що сижу от тут.

Гайяр дивиться на статую непорозумілими очима. Але ж я теж маю... Раптом схаменувшись, спиняє себе. Але ж... Ні, це просто неможливе. Кидається до каси, але знов, схаменувшись, спиняється, вертається, видимо дуже схвильований, занепокоєний.

Лепеті пильно слідкує за ним, теж підводиться. Кузене, я бачу, вас це турбує. Це, видно, розходиться з тим, що ви знаєте. Може, ви маєте якісь інші вказівки. Так ви скажіть просто... Може, тут якесь непорозуміння?

Гайяр злякано. Ні, ні, я ніяких указівок не маю. Я просто так. Мені тільки здається дивним таке... Гм! І голос цілком конкретно, виразно каже вам, що ми повинні поділити

наше майно і спадщину дядька? Нарівно? Так і каже? Не комусь одному, а нам обом? Ви це виразно чули?

Лепеті. Так само виразно, як оце вас.

Гайяр. Неймовірно! Дивно! Швидко ходить по хаті. Абсолютно дивно!

Лепеті. Ви, може, мені не вірите, кузене?

Гайяр. О, ні, я вірю. Який же сенс вам казати мені неправду? Для вас це, навпаки, не вигідно. Але...

Лепеті. Так, кузене, я сам знаю, що не вигідно. Будемо говорити одверто: всім відомо, а мені найкраще, що всю спадщину дядечко за свого життя призначив мені одному. І з цього погляду, розуміється, голос цілком розходиться з попередньою волею покійника. І для мене його накази, ви ж розумієте, теж дивні. Я вже звертався до лікарів, психіатрів, та, розуміється, помочі від них ніякої. Але я мушу з цим покінчити! Мушу! І єдиний спосіб, я вам одверто скажу, це — прийняти вашу пропозицію. Так, це — єдиний! Тоді, я знаю, голос дасть мені спокій. Все одно, що буде, то буде, але я мушу мати якийсь спокій. Я більше так не можу! Отже, дорогий кузене, хоч я тоді й назвав, здається, абсурдом і божевіллям вашу пропозицію, я її тепер приймаю. Приймаю!

Гайяр у замішанні. Так, але... Гм!.. Я цю пропозицію зробив тоді в такому стані й настрої... І взагалі...

Лепеті. Ви вагаєтесь, кузене?! Перспектива половини спадщини дядька й мого майна вас не вабить?! Пильно вдивляється в Гайяра.

Гайяр. Так. Але... Мене надзвичайно дивує така... я не знаю, як це назвати?.. така

воля дядечка. Приклада руку до чола, заплющує очі й стоїть непорушно.

Лепеті погляда на його, тихим голосом. Мене теж дивує, кузене, але я скоряюся їй.

Гайяр глибоко зідхнувши. Я не смію не вірити вам. Але, дорогий кузене, мені здається, що тут якийсь непорозуміння. Знаєте що: до відкриття тестаменту лишається три дні. Через три дні дух дядечка буде з нами при відкритті. Ми знатимемо його волю точно і з його тестаменту і з переказів через медіума. Це буде найкраще. Коли його воля така, щоб уся спадщина перейшла до вас, ви будете володіти нею. Коли дядечко хоче, щоб ми по-братньому поділили її, добре, ми так і зробимо.

Лепеті понуро. Я трьох днів не можу витримати. Ні одного більше дня. Ви не можете уявити собі тої муки й жаху, що я переживаю щоночі. Виймає з кишені револьвера. Добре. Коли ви не хочете виконати волю дядечкового голосу, я вас присилувати не можу. Але в мене нема іншого виходу, як смерть.

Гайяр злякано. Ради бога, кузене, що ви робите! Я зовсім не хочу брати на свою душу вашу смерть. Ах, та й не в грошах тут діло, а в дійсній волі дядечка, в його справжньому бажанні.

Лепеті. Я не думаю, щоб дядечко міг бажати моєї смерті. І не для того він, очевидно, являється щоночі, до мене. А щоб здійснити свою волю.

Гайяр вагаючись і страждаючи. Так, розуміється. Але ж... Ах, на жаль, я вам нічого не можу сказати... А крім того, коли я вам робив ту пропозицію, в мене були ще деякі особливі

причини, мого персонального інтимного характеру. Я прошу простити мене за тодішній мій тон щодо вас і панни Жакеліни, але, повторюю, я тоді...

Лепеті. Прошу, прошу, я вас цілком розумію! І що до цього, то я маю теж цілком виразні вказівки від голосу дядечка.

Гайяр вражено. Ви маєте вказівки?!

Лепеті. Так, кузене, маю. Прийняти всю вашу пропозицію, відмовитись од панни Жакеліни, бо ви любите її й вона любить вас.

Гайяр ошелешений. Вона мене...!?

Лепеті. Так, вона вас любить. Після вашої візити до неї, коли ви зробили її пропозицію, з нею сталось щось цілком незрозуміле, вона тільки про вас думає і говорить. Як це сталось, через що, не знаю. Можливо, що й тут втручення тої самої вищої сили. Я нічого не розумію. Я тільки бачу, що ми всі попали в якесь зачароване містичне коло і не сміємо мати ні своєї волі, ні своєї навіть думки. Тільки коритись і виконувати. От і все.

Гайяр не можучи очутитись од радісного здивовання. Але панна Жакеліна, кажете... Ні, це абсолютно вже неможливе! Це вже до такої міри надзвичайне, що я... не можу просто вірити. Коли це правда, то тут ніякого сумніву вже не може бути. Коли б ви бачили, як вона тоді прийняла мене, як була ображена, розлючена моєю пропозицією. Ні, це...

Лепеті. Це не тільки можливе, але це факт, кузене! От я вам одверто це кажу. І ви вже можете мені повірити, я сподіваюсь. Взагалі, кузене, ви самі можете розуміти, що в даному разі я роблю все тільки

на шкоду собі: я відмовляюся на вашу користь від половини спадщини, що за тестаментом має вся перейти до мене. Я відмовляюся від половини свого власного майна для вас. Я відмовляюся від нареченої, яку глибоко кохаю, і запевняю вас, що вона вас любить. Для чого б це я робив, скажіть самі?! Божевільний я, чи що?

Гайяр. Але ж, кузене, дійсно, це неможливе! Ну, хоча б уже через те, що моє майно в даний момент складається всього з двадцяти тисяч франків. Це ж глибоко несправедливо. Вашого ж власного майна на міліони.

Лепеті. Ах, мені це все байдуже! Я тільки хочу звільнитися від моїх мук, від цих нічних страшних явищ! Тільки! І я настійно прохаю вас: негайно, зараз же їхати зо мною до нотаря, зробити договір і покінчити з цим. Щоб я міг хоч у помешкання своє вернутися без страху та холодного поту. Це моє єдине бажання. А чи ви маєте двадцять тисяч, двадцять міліонів, чи двадцять франків, мені абсолютно байдуже. І я хочу, щоб ви сьогодні ж вступили в володіння половиною мого майна, щоб вона була цілком ваша, а ваша половина моєю. Тоді в ін, я знаю, дасть мені спокій.

Гайяр. Але так швидко?! Дивиться на статую.

Лепеті. Так, я вас благаю: зараз!

Гайяр. Але ж... Ні, я так не можу. Я мушу ще... Крім того... Коли вже приймати вашу пропозицію, себто, коли панна Жакеліна згодиться бути моєю жінкою...

Лепеті. Вона згодиться, вона тільки цього й хоче!

Гайяр. Добре, але ж я обіцяв панові Корнішонові увійти й до його в спілку. І я інакше не можу, кузене.

Лепеті. Але навіщо вам пан Корнішон?

Гайяр. Я обіцяв йому. І крім того... я мушу так зробити.

Лепеті. Значить, ви були б одночасно в спілці зо мною і з ним? Значить, з нами мав би бути третій спільник?

Гайяр. Очевидно.

Лепеті. Але чи це буде згідно з волею дядечка? Чи я матиму спокій, коли ми так зробимо?

Входить Фор, підбігає до Гайяра, нерішуче поглядаючи на Лепеті.

Фор. Дуже прошу вибачити, але панна Корнішон просить спитати вас, чи можете ви прийняти її.

Гайяр схоплюючись. Панна Корнішон?! Господи! Дорогий кузене, що мені відповісти панні Жакеліні?

Лепеті також підвівшись. Але ж, розуміється, зараз же прийняти панну Жакеліну. Тільки з умовою, що ми після її візиту негайно їдемо закінчити нашу справу. Чи ми самі, чи з паном Корнішоном, все одно, я тільки хочу мати на цю ніч спокій!

Гайяр рішившись. Ах, хай буде! Голубчику Форі, просить панну Жакеліну.

Фор, що допитливо й гостро поглядає на обох, радісно вибігає.

Лепеті. А мені дозвольте десь почекати, поки будете розмовляти з панною Жакеліною, я не хочу заважати вам.

Гайяр схвильований. Дякую, дякую... Ви можете посидіти поки що в салоні. От сюди

прошу. Швидко йде ліворуч, відчиняючи двері до салону.

Лепеті. Добре, добре... Знаєте, мені вже трохи лекше. О, коли б уже... Маха рукою й швидко входить у салон.

Гайяр зачинивши двері, біжить до дверей до передпокою, але в сей мент вони розчиняються.

Входить Жакеліна.

Гайяр низько й поважно вклоняючись. Яка радісна несподіванка для мене, панно Жакеліно!

Жакеліна. Добридень, пане Гайяре! Здивовано й з цікавістю розглядає його блюзу. Що це ви одягли? Ви малюєте?

Гайяр з легким усміхом. Може й малюю. Прошу! Показує рукою на фотель.

Жакеліна немов ховаючи хвилювання й ніяковість, озираючись по хаті, розглядаючи портрети. Господи, яка маса портретів цього старого чоловіка! Це ваш дядько Дюрандо?

Гайяр мовчки поважно хитає головою.

Жакеліна. І це ви його малюєте? На віщо? І взагалі, яка чудна, моторошна кімната! Ці очі портрета! Брр! Старається не дивитись на Гайяра. Через те вас і не видко тепер нігде?

Гайяр. Де ж ви хотіли б, щоб мене було видко, панно Жакеліно?

Жакеліна з викликом глянувши на його. Ну, хоч би у нас!

Гайяр сумно. Я думав, що ви вже забули той мій дикий вчинок і ця ваша візита є немов прощення, а в дійсності, видко, це тільки кара за його.

Жакеліна. Ви гадаєте, що той вчинок можна забути? Ви хотіли б того?

Гайяр з тим самим сумним виразом. Кожна людина, панно Жакеліно, хоче, щоб його дикі, соромні вчинки були забуті.

Жакеліна пильно зиркаючи на його. Ви тепер трохи інший, ніж були тоді.

Гайяр. Я можу тільки радіти з вашого спостереження.

Жакеліна. Не знаю, чи варте воно радіння. Проте як для кого. Але я вашого вчинку не забула. Значно дивиться на його й потуплюється.

Гайяр. Мені це дуже сумно.

Жакеліна живо. Вам сумно?!

Гайяр. Ви сумніваєтесь? Ви гадаєте, що я цілком безнадійний?

Жакеліна сердито. Я гадаю, що ви... дуже забутлива людина.

Гайяр. О, ні, панно Жакеліно. На жаль, я дуже добре пам'ятаю той вираз огиди й обурення, яким ви так справедливо відповіли на мій божевільний вчинок.

Жакеліна. Але, очевидно, забули свій власний тодішній настрій?

Гайяр. З охотою забув би його, коли б міг.

Жакеліна. З охотою? Гм, я бачу, що тоді ви були кращим психологом. Дуже шкода. В такому разі мені тут нема чого більше робити. Підводиться. Дійсно ви дуже змінилися, пане Гайяре.

Гайяр. Життя—це постійна зміна, панно Жакеліно.

Жакеліна. На жаль, це правда. Я воліла б, щоб деяких змін не було. Ну, бувайте здорові! Простягає руку.

Гайяр! Бувайте, панно Жакеліно. Поштиво вклоняється.

Жакеліна йде до дверей, рвучко зупиняється. Скажіть: ви, дійсно, каєтесь за той вчинок?

Гайяр. Мені дуже прикро, панно Жакеліно, що навіть у цьому в вас нема довір'я до мене... Що ж, я сам заслужив це.

Жакеліна. Ну, а коли б я вам сказала, що я теж каюсь, що тоді так реагувала, ви повірили б мені?

Гайяр якийсь мент непорозуміло дивиться на неї. Панно Жакеліно, коли ви хочете карати мене ще й насмішкою, то...

Жакеліна. Ах, дайте мені спокій з вашими карами! А коли я вам сказала б, що... що справдилось усе те, що ви мені тоді сказали, ви повірили б?

Гайяр. Як ви хочете, щоб я міг повірити в неможливе?

Жакеліна. Ну, а коли б усе ж таки це неможливе стало можливим? Та що ви дивитесь так? Що? Фе, який ви стали! Той, що тоді приходив, той так по телячому не дивився б, той зрозумів би одразу, той... Ну, що ви хочете, щоб я сама сказала вам, що... Ви ще не розумієте?! Ні?!

Гайяр. Я не смію розуміти, Жакеліно. Я жду, що ви зареочете і все стане зрозуміле.

Жакеліна. Ох, господи! Якою нудною овечкою ви стали!

Гайяр неуважно. Так, овечкою... Ні, це, розуміється, неможливе, панно Жакеліно.

Жакеліна. Що саме?

Гайяр. Те, на що ви... натякаєте.

Жакеліна. На що ж я натякаю?

Гайяр задумливо. Не знаю.

Жакеліна. Ні, знаєте, ви, дійсно, змінились! Ви не знаєте, на що я натякаю?!

Гайяр дивиться на статую Дюрандо, потім похилиє голову й стоїть у задумі.

Жакеліна. Що з вами, пане Гайяре?!

Гайяр помалу підводить голову, чудно вдивляється в Жакеліну, потім одразу, немов не витримавши, ступає до неї, сильно обнімає її, дивлячись близько в лице, жагучим шепотом каже. Знаю! Чуєш? Знаю! Притягає до себе й хоче поцілувати.

Жакеліна випручуючись. Ні, ні, не сміти цілувати! Ні, ні!

Гайяр. О, ні! Ти ж любиш? Любиш? Так от! Насильно цілує довгим поцілунком.

Жакеліна спочатку дуже виривається, потім мимо волі затихає і знову виривається.

Гайяр цілюючи з умисністю. На!.. На!.. Тепер ти не забудеш, справді не забудеш! Ні, ні, почекай. Ти ж мене любиш? Ти ж на це натякаєш? Правда? Я знаю, тепер знаю. І ти... слухай! Ти дійсно любитимеш мене. День і ніч ти будеш мріяти про мої поцілунки.

Жакеліна. Пустіть, Гайяре! Пустіть мене! Я не хочу!

Гайяр. Ні, ти хочеш і хотітимеш! Чуєш? Твої очі будуть п'яними, як от у цей мент. Хочеш ти, чи не хочеш! Чуєш?

Жакеліна вирвавшись. Ви... ви... Це не гідно!

Гайяр мовчки дивиться на неї, потім проводить рукою по чолі, переводить погляд на статую і знов похиляє голову.

Жакеліна пильно поглядаючи на його. Я не думала, що ви собі дозволите таке в себе...

Гайяр не чуючи її, стоїть усе так само.

Жакеліна. Я прийшла до вас з таким довір'ям...

Гайяр помалу підводить голову; вигляд у його вже знову змінений, поважний, задуманий і трохи сумний.

Простіть мене, панно Жакеліно... Я, дійсно, глибоко винен і перед вами, і перед... Зирка на статую і похиляє голову.

Жакеліна. Як же мені пояснити тепер таке ваше поводження? Ви скажете й тепер, що це кохання?

Гайяр тихо й здивовано. А що ж це таке може бути?

Жакеліна гірко. Так не поводяться з тими, кого щиро кохають, кого... поважають. В той раз принаймні було те оправдання, що ви були в якомусь чудному стані, а крім того, що ви мали чесні наміри...

Гайяр сумно. Я й тепер їх маю, панно Жакеліно. Але, видко, і тепер ви тільки смієтесь з мене!

Жакеліна сердито. Ах, лишіть ви, ради бога, свій сміх! Чого ж я прийшла сама до вас? Ну? Того, що... Того, що я люблю вас і приймаю вашу пропозицію бути вашою жінкою. Чуєте? От тепер ви можете сміятися з мене!

Гайяр вражено. Ви... ви приймаєте?! Ви згоджуєтесь?! А Лепеті?!

Жакеліна. З Лепеті я порвала! Я не любила й не люблю його. Без кохання шлюбу не визнаю.

Гайяр. А батьки?

Жакеліна. А батьки повинні прийняти те, що я хочу!

Гайяр. Господи! Дивиться на статую і раптом затуляє лице руками.

Жакеліна. Ви, здається, не дуже захоплені такою несподіванкою?!

Гайяр здимаючи руки з лица. Це так неймовірно...

Розчиняються двері й влітає **Корнішон**, одпихуючи від себе **Фора**, що старається не пустити його. За ними—
Анріета з переляканими очима.

Корнішон вириваючись із рук **Фора**. Пустіть мене! Я маю право! Ага, вона тут! Бачите? Вона тут!

Гайяр поважно, з гідністю. Пане **Корнішоне**! В чому річ?

Корнішон з патосом обурення. В чому річ?! Ви ще смієте питати мене, в чому річ? До **Жакеліни**. Зараз мені геть звідси! Ти зганьбила наше ім'я! Ти...

Жакеліна незалежно. Я нікуди звідси не піду! Прошу не кричати.

Лепеті з'являється на порозі сальону й слухає.

Корнішон. Що-о?! Ти не підеш звідси?! Вже одверто лишаєшся у свого любовника?!

Жакеліна. Не у любовника, а в мого нареченого!

Корнішон. Я-як?!

Гайяр поважно, врочисто. Так, пане **Корнішоне**, пана **Жакеліна**—моя наречена і я маю честь прохати її руки.

Анріета. Ох, боже мій!

Корнішон. Ви! Руки моєї дочки?!

Гайяр. Так, пане **Корнішоне**, я прохаю руки вашої дочки... Ми любимо одне одного і...

Корнішон. Ха! Ви любите! Ну, це вже я чув! А чим ви будете утримувати вашу жінку? Га? Що ви маєте, пане-добродію, що смієте прохати руки моєї дочки?

Гайяр похиляє голову, тихо. На жаль, пане **Корнішоне**, на це питання я вам не можу відповісти з такою певністю, як того хотів би... І ви, звичайно, маєте цілковиту рацію відмовити мені...

Жакеліна презирнувшись з батьком, поспішно, з обуренням до Корнішона. Ти не маєш права ставити панові Гайярові такі запитання! Я маю придане! Ти обіцяв, коли я виходитиму заміж, ти візьмеш зятя в спільники і даси нам половину свого майна. Ти не смієш порушувати свого слова! Не смієш!

Корнішон. Я це обіцяв, так, але ти забуваєш, що ти—наречена пана Лепеті, я обіцяв тобі, але...

Лепеті, виступаючи наперед. Вибачте, пане Корнішоне!..

Всі здивовано повертаються в його бік.

Лепеті, підходячи до Корнішона. Вибачте, що я втручаюсь непроханий. Я прийшов до купця в одній важній справі й мимоволі почув із сусідньої кімнати вашу балачку. Я вважаю за свій обов'язок... прийти на поміч істині. Я мушу заявити, що ми з панною Жакеліною розійшлись і вона мені повернула своє слово. Я більше не можу рахувати себе за її нареченого.

Анріета. Ох, боже мій!

Корнішон сшелешено. Ви більше не наречений?!

Гайяр часом презирається з **Фором**.

Жакеліна. І я вимагаю, чуєш: вимагаю, щоб ти зараз же склав з паном Гайяром такого самого договору, як був у тебе з паном Лепеті! Я вимагаю! Щоб ти не мав права казати... Або ж я лишаюсь у пана Гайяра, як його любовниця! Вибірай.

Корнішон. Але ж у пана Лепеті є й своє майно!

Жакеліна. Мені все одно! Я нічого чути й знати не хочу! Ідьмо зараз же до нотаря!

Зараз! Пане Гайяре, прошу вас! Мамо, бери тата! Хапа за руку Гайяра і тягне його до дверей.

Анріета беручи за руку ошелешеного Корнішона. Ходім, Франсуа, нічого не зробиш... Але дай хоч панові Гайярові переодягтись...

Жакеліна. Не треба! Не хочу! Ви за цей час роздумаете! Ходіте!

Гайяр до Лепеті. Вибачте, кузене, але ви самі бачите, що я не можу сьогодні закінчити з вами нашу справу...

Лепеті. Навпаки! Ми закінчимо її одночасно з цією! Ми поїдемо всі разом!

Гайяр розгублено, як і ввесь час цієї сцени. Ну, що ж... ІДЬМО... Покірно іде за Жакеліною, що енергично веде його з кімнати.

Анріета веде за ним Корнішона.

Корнішон озираючись до Лепеті, мовчки, стримуючи сміх, моргає йому на Гайяра і Жакеліну.

Ф О р лишившись сам, у захваті танцює, потім підбігає до статуї Дюрандо, хапає її за носа і поштиво вклоняючись перед нею, каже: Мерсі вам, дорогенький дядечко Дюрандончику! Сердечно дякую!

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Чорна кімната. Стіни обтягнені чорним з білими рисунками черепів, кістяків, смерти й т. п.

Пів-кімнати праворуч: бюст Дюрандо на п'єdestалі; зараз же від його тягнеться вправо велика довга домовина, запнута також чорним з білим; перпендикулярно до сеї домовини стоять з обох боків її по три домовини менчого розміру. По над самою стіною ще одна домовина, такого самого розміру, як шість.

Ліворуч од бюсту Дюрандо: біля самого бюсту круглий стіл; круг стола фотелі, всі темного коліру. Під стіною ліворуч темносиня канапа. По кутках чотирі статуї, запнуті чорними покривалами, вражіння чорниць з похиленими головами.

Перед бюстом Дюрандо і статуями — світильники, що горять то червоним світлом, то потім жовто-ясним, то фіолетовим.

Тільки одні двері — просто од глядача, низенькі, задраповані. **Гайяр** сам, одягнений у довгий чорний балахон. Докінчує прибірання, обсмикуючи чорні запони на домовинах.

В двері стукають.

Гайяр робить до домовин: „Тшш!!“ і біжить до дверей. Одмикає їх ключем і розчиняє.

Жакеліна стоячи за порогом. Прошу вибачити. Мене послали запитати, чи хутко ви нас пустите.

Гайяр. А хіба вже приїхав нотар з ме-діумом?

Жакеліна. Ні, ще немає, але... Зазирає до кімнати. Можна подивитись?

Гайяр пропускаючи її. Будь ласка. Тримається весь час стримано-врочисто, важно, навіть почасти суворо.

Жакеліна ввійшовши, з цікавістю озирається і зараз же злякано. Ой, мамо! Що там? Домовини?! Що за страхіття?! Що це значить, Гайяре?

Гайяр серйозно, хмарно, строго. Це значить, що не треба так голосно і нестриманно балакати в цій кімнаті.

Жакеліна. Через що?!

Гайяр. Через те, що тут одбувається останній акт великої містерії, Жакеліно.

Жакеліна пильно зиркаючи на Гайяра. Невже ви серйозно вірите в сьогоднішню... комедію, Гайяре?

Гайяр. Я вас прошу, Жакеліно, вибрати ваші вирази. Тут вони не личать.

В двері стукають.

Гайяр не хапливим, поважно-врочистим кроком прямує до дверей і повільно розчиняє їх.

Корнішон за порогом. Ну, що ж, Гайяре, можна вже, чи ні?

Гайяр відступаючи від дверей. Прошу.

Входять Корнішон, Анріета і Лепеті.

Корнішон входячи. Бо вже й Лемуан їде з медіу... Тю, що це?!

Анріета входячи, з жахом. Ох, боже мій, що ж це тут?!

Лепеті вражено озирається.

Корнішон. Гайяре! Та що ж це таке?! Що за домовини?!

Гайяр. Спокійно, мої панове, спокійно. Нічого страшного і надзвичайного.

Корнішон. Як „нічого надзвичайного“?! Оце мені подобається! Ха! Та це ж цілий цвинтар! Ради бога, Гайяре...

Гайяр. Так треба, панове, так треба...

Лепеті. Мені здається, що для спиритичного сеансу нема потреби в такій обстанові, кузене?

Корнішон. Тут моторошно просто так стояти, а то ще духів викликати! Дякую дуже за такий тестамент!

Анріета. Оце, дійсно!..

Гайяр. Цілком згожуюсь з вами, кузене. Але тут не моя воля. Так треба.

Лепеті злякано, поштиво. А-а! Так, так! Ну, тоді, розуміється...

Корнішон. Ага-а! Ну, коли так... Ні, воно розуміється, не погано. Трохи тільки, як би мовити, за-суворо, але... Гм! От тільки, вибачайте, на віщо все таки домовини? В них же, сподіваюсь, мертвяків немає?

Гайяр. В них мають бути духи нашого роду.

Корнішон. А-а!.. Гм! Я, розуміється, в сих справах не компетентний, але мені здається, що вони могли б бути собі тут і без цих домовин.

Гайяр подивляючись скося на Жакеліну й Лепеті, що відійшли трохи набік і стиха розмовляють. Ні, домовини для них рідніші.

Анріета боязко. А може вони вже тут є оце?

Гайяр суворо. Може й є.

Анріета. Ох, господи!

Корнішон з острахом, непомітно зиркаючи круг себе, бадьорячись. Ну, це ще тільки теорії, що духи існують. А в дійсности...

Анріета боязко поглядаючи навкруги, підходить ближче до Корнішона й притуляється до його.

Корнішон злякано здригується й хутко всім тілом повертається до Анріети. Ху! Як ти мене... Я вже думав, що якийсь дух мене... А скажіть, Гайяре, наш медіум, вона ж жінка? Правда?.. Чи вона ж має досить сили?

Гайяр що стоїть у суворій задумі, позираючи часом на Жакеліну та Лепеті. Так, має. Кожний медіум є немов світло для духів, що злітаються на його, як метелики на вогонь. Медіуми так і звуться „ясністю“, „світлом“.

Корнішон дуже байдужим голосом. Ну, а той... а без медіума духи ж не злітаються? Скоса дивиться на домовини.

Гайяр. Як коли. Але рідко.

Корнішон. Ну, звичайно!.. А оригінально все ж таки, оригінально. Підходить ближче до домовини.

Анріета. Ох, побоююсь я, Франсуа, що цей сеанс погано вплине на мене.

Корнішон. Ну, ти вже побоюєшся. А що тут такого страшного? Домовини собі та й годі. От собі... Хоче помацати домовину.

Гайяр помітивши його бажання, швидко. Не можна, не можна!

Корнішон злякавшись, одсахується. Що таке? Що? Озирається.

Гайяр. Не можна чіпати домовини. Не можна навіть близько підходити.

Корнішон. Ху, а я вже подумав бо-зна-що. Ну, знаєте, і відкриття тестаменту! Вперше мені таке!

Вбігає Фор.

Гайяр. Приїхали?

Фор. Можна вести?

Гайяр. Просимо, просимо. Чекайте, Фор, на хвилинку! Щось шепоче йому.

Фор хитає головою, вибігає й зараз же вертається з Лемуаном і Медіумом. Зараз же знов виходить.

Лемуан років 65, сивий, лисий, з обвислими, „собачими“ лицями, з товстими вусами, в пенсне. В одній руці портфель, другою веде під руку Медіума, жінку

років 45, в чорному, з худим, блідим обличчям і великими очима.

Лемуан. Вибачайте, панове, ми трохи запізнались,—пані Ляпер не зовсім добре себе почувала. Добрий вечір!

Всі відповідають.

Медіум мовчки вклоняється.

Лемуан балака повільно, поважно, рипучим басом, оглядається по хаті. Умгу!.. Емблеми смерти?.. Гм!.. А там що?! Немов домовини?!

Гайяр поважно і суворо. Так, то домовини, пане Лемуане.

Лемуан. Вульгарність. Вульгарне розуміння науки спиритизму, пане Гайяре. І вся ця обстановка... Емблеми смерти... Спиритизм учить, пане Гайяре, що смерти немає. Смерть є тільки шкаралупка нового життя. З нашої смерти вилуплюється, як з яйця, нове життя. Я з вами недавно про це балакав, а ви...

Гайяр. Так, пане Лемуане, цілком згожуюсь. І ви самі згодом побачите, що я правильно зрозумів вашу науку. Ця ж обстановка—для більшої пошани нашого дорогого покійника. Гадаю, що духові його не буде неприємне вшанування його.

Лемуан. Гм! З цього погляду? Ну, що ж... І освітлення... До Медіума. Вам ця обстановка нічого?

Медіум тихим голосом. Навпаки, добре. Я вже відчуваю близькість трансу.

Лемуан поспішно. Так? О, в такому разі, панове, швидче приступімо.

Гайяр, беручи під руку Медіума, веде її до фотеля під бюстом Дюрандо і по дорозі тихо й швидко щось шопоче їй на вухо.

Медіум непомітно, згідливо хитає йому головою.

Лемуан. Прошу, панове, зайняти свої місця! Урочисто, стоячи. Отже, мої панове...

Гайяр. Прошу вибачити. Не думаєте ви, пане Лемуане, що тиха відповідна музика сприяла б успіхові нашого сеансу?

Лемуан. Музика? Гм... До Медіума. Як ви гадаєте, дорога пані-добродійко, музика вам була б на краще, чи...

Медіум. З музикою мені значно легше проходить сеанс...

Лемуан. А, в такому разі...

Гайяр надушує гудзика коло бюста Дюрандо. Пригашує біле світло й пускає фіолетове. Рухається ввесь час врочисто, з суворою поважністю. Прошу далі. Музика вам не заважатиме...

Чути тиху врочисту музику.

Лемуан. Гм... Так. Дійсно... Так от, мої панове, зараз ми матимемо щастя довідатись про волю нашого дорогого родича і друга безпосередньо від його самого, чи краще сказати, з уст посередника, себто, пані Ляпер. Можливо, що дорогий наш друг уже вітає біля нас у сю хвилину...

Корнішон скося зирка навкруги.

Анріета боязко притуляється до Корнішона.

Гайяр посміхається.

Лемуан придивляється до Медіума, що сидить з одкиненою назад головою і заплющеними очима. Притишивши голос. Зараз перед нами на мент розгорнеться вічна загадка нашого буття і ми ввійдемо в контакт з потойбічним світом через сполучення з нашим дорогим другом, що відійшов од нас у той світ... Знову прихиляється до Медіума і тихим голосом. Дорога пані-добродійко! Пані Ляпер!

Медіум сидить непорушно і мовчки.

Лемуан. Ляпер уже немає. Транс почався. Ми входимо в контакт з духом Жана Жака Дюрандо. Прошу відповідної уваги й пошани! Нахиляючись до Медіума. Жане Жаке Дюрандо! Ви тут, дорогий друже?

Медіум слабким, хрипким голосом. Я тут... Привіт вам, любов і мир, діти й друзі мої!..

Лемуан і Гайяр низько схиляють голови.

Серед інших рух страху, непорозуміння.

Медіум. Мені ще трудно сполучатися... Все в тумані... Тяжко...

Лемуан. Дорогий друже, ми не будемо затримувати вас. Ми виконуємо вашу волю. Скажіть нам своє теперішнє бажання. Дайте вказівки до вашого земного тестаменту.

Медіум якийсь мент мовчить, трудно дихає. Зусиллям. Трудно вертатись до земних справ. Робіть так, як я робив на землі. Все майно моє розділіть нарівно між двома моїми законними спадкоємцями-братами. Любовно, по рідному, по-справедливому.

Лемуан з легким дивуванням. Дорогий друже, ми не помиляємось: не в руки одного ви поручаєте своє майно, а обом братам?

Медіум. Обом, обом, нарівно, по-братньому. Присягніться.

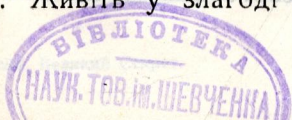
Лемуан. Панове Гайяре і Лепеті, ви чули? Чи згодні ви присягтися виконувати цей заповіт вашого дядька?

Лепеті поспішно і твердо. Присягаюсь виконувати!

Гайяр суворо й урочисто. Присягаюсь.

Лемуан до Медіума. Дорогий друже, без найменшого заперечення волю вашу буде точно вволено. Які ще будуть ваші накази?

Медіум. Живіть у злагоді й любови...

Вищі сили кличуть уже мене. Хай буде мир і спокій з вами. Прощайте!.. Голос Медіума стає все слабшим та слабшим, аж поки на слові „прощайте“ зовсім не вривається. Вона сидить у тій самій позі й не рухається.

Лемуан пошепки. Кінець. Одлетів.

Серед усіх рух полекшення.

Гайяр надушує гудзик біля бюсту, музика стихає. Входить **Фор** і на шпіньяках підходить до Гайяра, шопочуться.

Лемуан до Медіума голосніше. Пані-добродійко!.. Пані Ляпер! Бере її за руку й проводить по ній долонею.

Медіум розплющує очі, озирається. Що таке? Де я?

Лемуан. Нічого, нічого дорога пані, все добре. Тепер ви можете поїхати собі додому й спочити. Дозвольте вам допомогти. Подає їй руку, підводить і веде до дверей.

Гайяр підтримуючи її з другого боку, до **Фора**, що йде за ними. **Форе**, ви ж скажіть **Жанові**, щоб він зробив усе так, як йому наказано.

Фор. Слухаю. Все буде зроблено. Дозвольте мені... Бере Медіума під руку і веде з кімнати.

Лемуан і **Гайяр** помалу вертаються до столу.

Лемуан бере в руки портфель. А тепер, панове, приступімо до відкриття земного тестаменту нашого дорогого небіжчика... Але наперед дозвольте мені висловити почуття мого зворушення і подиву, дорогі мої панове! Подиву з вас, пане **Лепеті** і з вас, пане **Гайяре**. Включається їм по черзі. Я дійсно зворушений. Вперше за мою довголітню практику я натрапляю на таке високо-гідне, людське поводження в такому трудному питанні, як... багатство. З обов'язків свого фаху я що дня бачу, як

єдиним законом і єдиною ціллю сучасного світу є гроші, багатство, капітал, бачу, як складаються ці капітали обманом та злочинствами, як у боротьбі за його одні одних хапають за горло, як катують одні одних, душать, труять. І тепер, бачучи, як з любови до родича люди відмовляються від мільонів, як любовно, по-братньому розв'язують спірні питання, я не можу стримати свого чуття зворушення і... Одначе прошу вибачити мені старому мою нестриманність, занадто бо я вражений і схвильований. А тепер приступімо до офіційальної частини нашого зібрання. Вона вже не має такого значіння, як раніше, але... закон вимагає. Виймає з портфелю пакет, запечатаний печатами, підносить трохи догори й показує. Прошу засвідчити: куверта, печаті незрушені, все в тому самому вигляді, як було передане мені покійним. Тепер прошу уваги. Розпечатує куверту й урочисто читає: „Париж 10 серпня 1926 року. Я, Жан Жак Дюрандо, будучи при здоровому розумі й твердій пам'яті, ось цим лишаю мій заповіт:

„Все майно моє, рухоме й нерухоме, я залишаю тому з двох моїх законних спадкоємців, небожеві Морісові Лепеті чи Рене Гайярові, який на день одкриття цього тестаменту виявить себе найбільше гідним моєї спадщини, себто найбільш енергічним, сильним і здатним до творення з малого великого, а не роблення з великого малого. Конкретно ж той із них двох має володіти моїм майном, хто на день одкриття тестаменту матиме більше, ніж другий власного майна. Ніякого поділу свого майна не дозволяю, ніякої передачі хоч би найменшої частини спадщини

другому негідному, чи мирним, чи договорним, чи яким-будь іншим шляхом не повинно бути...

Серед присутніх рух, бурмотіння, виклики.

Гайяр. От так?! Вражено, радісно випростовується. Тим краще!

Лепеті схоплюючись, з жахом. Як?! Той, хто...

Лемуан. Прошу, панове, спокійніше. Це, дійсно, розходиться з тим, що ми тільки що чули з уст самого духа покійного, але...

Лепеті хапаючи себе за голову, з жахом. Боже мій, боже мій, боже мій! Раптом до Гайяра в несамовитій люті. Шахра-а-й!! Злодій!!

Лемуан вражено. Пане Лепеті?!

Гайяр невинно. Що з вами, дорогий кузене?!

Лепеті до Лемуана. Я протестую, я протестую!!

Лемуан. Проти чого?!

Лепеті. Я вимагаю сказати мені: який пакет од покійного дядька ви послали тижнів три тому назад панові Гайярові? Я вимагаю!

Лемуан. Пакет від покійного?! Ніякого пакета.

Гайяр спокійно, насмішкувато посміхається.

Лепеті. Неправда, ви переслали! В йому був духовний заповіт дядька, одкриття якогось великого секрету творення багатства і тому подібне!

Лемуан. Секрет?! Духовний тестамент?!

Лепеті. Так, посмертний тестамент! У пакеті. Ви самі мені телефоном сказали, що переслали.

Лемуан. Я переслав?! Ах, чекайте! Дійсно, я переслав. Але це були приватні листи покійного до пана Гайяра. Пан Гайяр попрохав мене на якийсь час переховати їх, а потім

попрохав переслати їх йому. Я так і зробив. Але ніякого духовного тестаменту...

Корнішон. Ай-яй-яй-яй!! Хапається за голову. Лепеті ввесь тримтючи, але тримаючи себе з усіх сил, тихим, грізним голосом до Гайяра. Так це такий великий секрет?!

Гайяр. Як бачите, кузене. Правда, геніальний? З малого, з нічого, можна сказати, створив велике. І от на день одкриття тестаменту я маю більше за вас майна; себ-то, половину вашого і половину Корнішонового. А за це, розуміється, матиму законну нагороду: все майно нашого дорогого небіжчика. Хіба це не геніально? Га?

Корнішон. Але ж як хитро!! Але ж як підло, боже мій, боже мій!!

Лепеті до Лемуана. Пане Лемуане! Законний спадкоємець майна дядька Дюрандо—я! Прошу вас мати це на увазі! Цей суб'єкт шахрайським способом, немов би посмертним листом од дядька Дюрандо, виманув у нас...

Гайяр здивовано й обурено. Та який лист?! Ніколи я вам ні про який лист і словом не казав! Звідки ви взяли його?! Пане Корнішоне, та будьте ж свідком: казав я вам чи панові Лепеті коли—небудь що—небудь про якийсь лист? Казав? Мовчите? І хіба не ви самі впродовж трьох тижнів ходили до мене, благали через мого секретаря, щоб я прийняв вас? Чи не самі ви схопили мене і потягли до нотаря і зробили зо мною договір? Хто вас примушував?

Корнішон. А-я-я-яй! Та й хитро ж! Та й підло ж!

Лепеті. А чого ж ми вас тягли? Чого?

Гайяр. А я знаю? Ви казали, що дух дядечка так вам наказав. Сміється.

Лепеті до Лемуана. Пане Лемуане, я вам заявляю свій рішучий протест проти замахів цього шарлатана!

Лемуан. Панове! Ви тільки що запряглися духові покійного...

Лепеті з ледве стримуваною люттю. Пане Лемуане, я вас прошу бути нотарем, а не... спіритом. Годі комедій!

Лемуан спалахуючи. Пане Лепеті! Я виконував волю покійного довірителя, а не комедію! Ховаючи документи в портфель. Я з вами, панове, більше тут не маю чого говорити. З усіма вашими... претензіями прошу до мене в бюро! Гнівню повертається й виходить.

Лепеті. Прошу, прошу! Я таки прийду! До Гайяра. Я розкрию всю цю шахрайську махінацію, не втішайтесь заздалегідь, шарлатане! Пане Корнішоне, Жакеліно! Ходіте! Нам нема чого більше робити в цій майстерні злочинства! Ми на суді будемо говорити з цим суб'єктом!

Корнішон. Ай-яй-яй-яй!!

Гайяр важко, строго. Дорогий кузене! Ви такими словами ображаєте волю й заповіт нашого дядечка. Я не кажу про себе, я— скромний виконавець його тестаменту й більше нічого. Але я болю за дядечка. Хто знає: може дух його ще тут, серед нас, і йому тяжко від такої непошани. Та й духи наших родичів, кузене, теж, мабуть, ще сидять у домовинах. Я гадав, що ми всі разом гідно попросимося з ними. А ви так... Шкода, що пан Лемуан так швидко мусів утікти й не може бути при проводах духів. Але,

може ж, хоч ви, панове, залишитесь на хвилинку? Це ж образа їм буде.

Лепеті. Пане Корнішоне! Жакеліно! Ви довго ще маєте намір вислухувати цинічний глум цього чоловіка?

Корнішон. Але ж що ж це виходить, панове?! Я ж половину свого майна віддав! Як же так?! Я ж теж не можу! Хто ж спадкоємець, нарешті?!

Гайяр. Пане Корнішоне, та хіба ви не чули тестаменту?! Той, хто дужчий, енергічніший, хто вміє з малого творити велике. Чого ж вам більше? Гордо, весело, в піднятті перемоги. А хіба ж я не створив? Га? Хіба ж у мене нема знання великого секрету дядечка? Ні? Так хто ж законний і гідний спадкоємець? Ну, пане Корнішоне? І хіба я вам не казав, що я—кращий зять, ніж мій дорогий брат? Га?

Лепеті. Пане Корнішоне! Я в останнє питаю!

Гайяр. Дорогий кузене! А провести ж духів наших милих родичів? Вони ж уже занудились у своїх домовинах. Ще одну хвилинку! Гей, музико! Прощальний марш!

Музика грає тиху, врочисту мелодію. Освітлення стає фіолетове.

Гайяр з юмористичним патосом. О, духи! О, мовчазні, терплячі свідки нашої земної суєти суєт! Дякуємо вам за вашу ласку й увагу! О! дорогий дядечко! Істино каже твоя віра: з малого хай твориться велике і з домовини... хай вилуплюється життя!!

По слові „життя“ музика вибухає гуркотом бубнів і літаврів. У той же мент зо стін в один мент зсувається

чорна запона. Вся заля заливається сліпучим жовто-соняшним світлом. На стінах стає видко картини вакхичного й еротичного змісту з якими фарбами.

Так само в один і той самий мент спадають чорні покривала зо статуй по кутках та з домовин. І тепер це вже не похилені чорниці, а вакханки й сатіри. А домовини — рожеві, надбиті яйця, з яких з криком радості й сміху вистрибують півголі постаті німф і фавнів. Замість домовини посередині тепер—довгий стіл, заставлений наїдками та напитками.

Німфи й фавни. Урра!! Хай живе смерть!! Музика грає загонисту, бурну мелодію. Німфи й фавни вистрибують зо своїх яєць і кидаються в танець. Корнішон, Анріета, Жакеліна і Лепеті ошелешено стоять з різним виразом обличь: здивовання, страху, захвату, люті.

Корнішон. Оце так проводи духів!

Анріета. З нами хрестна сила! Що ж це таке?!

Жакеліна. Боже, як гарно!

Лепеті скажено до Гайяра. Святотатець!! Мерзотник!! До Корнішона. Бачите? Бачите? Тепер ходімте! О, тепер...

Гайяр, який скинув з себе чорний балахон, елегантно вдягнений, подаючи руку Жакеліні. Панно Жакеліно! Один тур!

Лепеті хапаючи Жакеліну під руку. Не смійте, мерзотнику! Жакеліно, я вам наказую: ходімте звідси!

Гайяр робить знак рукою й музика та танець спляються. Вельмишановний пане-добродію, а ви хто такий панні Жакеліні, дозвольте вас спитати?

Лепеті. Я — наречений її!! Майбутній муж її! Чули?

Корнішон. Лепеті, Лепеті... Дозвольте.

Г а й я р. Ви — наречений?! Значить, ви мене обманювали, дорогий кузене? І думали, що я не догадувався? Панно Жакеліно, скажіть же, в такому разі, хто ваш дійсний наречений? Га?

Л е п е т і. Панні Жакеліні нема потреби вам одповідати. Жакеліно, ходімте! Хоче вести її.

Ж а к е л і н а обурено визволивши свою руку. А, ні, вибачайте, маю! Тепер я вже таки маю! Обертається до Гайяра, сильно змахує руками, закидає їх за ший Гайярові, обнімає й цілує. От мій наречений!

Німфи й фавни вибухають бурними криками радості.

Музика несамовито гремить.

Г а й я р. Урра!! Хапа в обійми Жакеліну й несесться з нею в танці в вихорі пар.

Лепеті якийсь мент приголомшено стоїть, потім зривається з місця й вибігає з кімнати.

Корнішон і Анріета ошелешено балакають між собою.

Німфа підбігаючи до Корнішона, хапає його в обійми й не звертаючи уваги на його уникання, тягне його в танець.

Фавн з другого боку підхоплює Анріету і так само танцює з нею.

Крики, сміх, вигуки.

Гайяр раптом зупиняючись з Жакеліною біля столу, бере в руки келих з вином, другий дає Жакеліні й робить знак музиці.

Музика стихає. Пари зупиняються й підбігають до столу.

Г а й я р підносить келих догори. Панове! Дорогі мої друзі й духи! Келихи в руки! Швидче! Вип'ємо за нашого славного, геніяльного Жана Жака Дюрандо і його великий секрет! За життя, що вилуплюється з смерті! За кохання, що виростає на домовинах! Слава смерті! Слава дядечці Дюрандо!

Німфи й Фавни. Слава Смерти! Хай живе
Дюрандо!

Всі піднімають келихи до статуї й з сміхом п'ють.
Гайяр обнімає Жакеліну й зливається з нею в поцілункові.

Корнішон сміючись обнімає Анріету.

Фор вбігає з криком „Урра!“ Кидається до столу.

Вибухає музика. Гості кидаються в танець.

Завіса.

NOV 19 1891

RECEIVED

Зруб 12 коп
(1986)

РА

634

**КООПЕРАТИВНЕ
ВИДАВНИЦТВО**

Р У Х

**Харків, вул. 1-го Травня, 10/11
Тел. № 29-84**

Рл634

В. Винниченко

Великий
секрет

